

УТВЪРДИЛ: (п)

СТЕФАН ЖЕЛЕВ

ОБЛАСТЕН УПРАВИТЕЛ

НА ОБЛАСТ ШУМЕН

ОБЛАСТНА СТРАТЕГИЯ
ЗА ПОДКРЕПА ЗА ЛИЧНОСТНО РАЗВИТИЕ НА
ДЕЦАТА И УЧЕНИЦИТЕ В ОБЛАСТ ШУМЕН
(2020-2021 г.)

ДЕКЕМВРИ 2019 г.

Настоящата Областна стратегия за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците в област Шумен е одобрена с решение на Областната работна група – Шумен на 16.12.2019 г.

На основание чл. 196, ал. 5 от Закона за предучилищното и училищното образование Стратегията за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците в област Шумен е съгласувана с решение на Областния съвет за развитие – Шумен на 23.01.2020 г.

На основание чл. 196, ал. 5 от Закона за предучилищното и училищното образование, Стратегията за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците в област Шумен е съгласувана с Регионалното управление на образованието – Шумен, съгласно писмо, № РД 21-197 от 04.02.2020 г.

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. ВЪВЕДЕНИЕ.....	4
II. АНАЛИЗ НА ПОТРЕБНОСТИТЕ ОТ ПОДКРЕПА ЗА ЛИЧНОСТНО РАЗВИТИЕ В ОБЩИНИТЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЛАСТ ШУМЕН ЗА ПЕРИОДА 2017 – 2019 г...7	
III. СТРАТЕГИЧЕСКА И ОПЕРАТИВНИ ЦЕЛИ	41
IV. ИНДИКАТОРИ ЗА ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА ПОДКРЕПА ЗА ЛИЧНОСТНОТО РАЗВИТИЕ НА ДЕЦАТА И УЧЕНИЦИТЕ ОТ ОБЛАСТ ШУМЕН ЗА ПЕРИОДА 2020 – 2021 г.....	57
V. ФИНАНСИРАНЕ И ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ НА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА ПОДКРЕПА ЗА ЛИЧНОСТНОТО РАЗВИТИЕ НА ДЕЦАТА И УЧЕНИЦИТЕ ОТ ОБЛАСТ ШУМЕН ЗА ПЕРИОДА 2020 – 2021г.	59
VI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ	60

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Областна стратегия за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците в област Шумен (2020 - 2021) е разработена в изпълнение на чл. 196 от Закона за предучилищното и училищното образование, въз основа на анализ на потребностите от подкрепа във всяка община на територията на област Шумен.

Стратегията е разработена от междуинституционална работна група, създадена със Заповед РД-15-70/14.06.2019 г. на Областния управител на област Шумен с включени представители на Областна администрация Шумен, Регионалното управление на образованието – Шумен, Регионален център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование – Шумен, Регионална здравна инспекция – Шумен, Регионална дирекция за социално подпомагане – Шумен и на общините на територията на област Шумен.

Нормативните основания за разработването на Стратегията и свързаните с нея документи са следните:

- Стратегия за възпитателната работа в образователните институции (2019 – 2030);
- Национална стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността (2014 – 2020);
- Националната стратегия за учене през целия живот (2014 – 2020);
- Стратегия за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015 – 2020);
- Стратегия за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2013 – 2020);
- Национална стратегия за младежта (2012 – 2020);
- План за 2018 – 2020 г. за изпълнение на Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система;
- Постановление на Министерски съвет № 4/11.01.2005 г. за създаване на Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства;
- Закон за предучилищното и училищното образование;
- Закон за закрила на детето;
- Закон за хората с увреждания;
- Закон за социалните услуги;
- Закон за личната помощ;
- Наредба за приобщаващото образование;

Наредба за физическата среда и информационното и библиотечното осигуряване на детските градини, училищата и центровете за подкрепа за личностно развитие;

Наредба № 6 от 11.08.2016 г. за усвояването на българския книжовен език;

Правилник за устройството и дейността на центровете за специална образователна подкрепа;

Правилник за устройството и дейността на регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование;

Програма за дейността на ЦОИДУЕМ за периода 2019 – 2021 г.;

Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование;

Механизъм за съвместна работа на институциите за обхващане и включване в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст;

Алгоритъм за взаимодействие между институциите в системата на предучилищното и училищното образование и дирекциите „Социално подпомагане“;

Общински планове за развитие и др.

Приобщаващото образование се осъществява съгласно следните принципи:

1. Гарантиране на правото на всяко дете до подкрепа за личностно развитие съобразно индивидуалните му потребности, независимо от неговата възраст, обхват и включване в образователната система;

2. Осигуряване на достъп на всяко дете и ученик до детска градина и училище най-близко до неговото местоживееие и на качествено образование;

3. Гарантиране на достъп на всички деца и ученици до обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие там, където е детето и ученика – в детската градина и в училището, в центровете за подкрепа за личностно развитие или центровете за специална образователна подкрепа, в регионалния център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование;

4. Прилагане на добри индивидуални подходи, ориентирани към стимулиране на мотивацията за изява на най-добрите способности на детето и ученика;

5. Равнопоставеност и недопускане на дискриминация в условията за обучение на децата и учениците заедно, независимо от трудностите и различията в процесите на приобщаване и учене;

6. Системен и холистичен подход при предоставянето на знания, умения, ключови компетентности, подкрепа за личностно развитие, създаване на сигурна подкрепяща среда, участие на родителите в образователните институции;

7. Сътрудничество, взаимодействие и комуникация между участниците в процесите за осигуряване и предоставяне на подкрепата за личностно развитие – образователната институция, родителите и семейството, общността и другите заинтересовани страни – институции, администрации и неправителствени организации;

8. Гъвкавост и динамичност на процесите и дейностите, осъществявани от всички заинтересовани страни, за обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците според индивидуалните им потребности.

II. АНАЛИЗ НА ПОТРЕБНОСТИТЕ ОТ ПОДКРЕПА ЗА ЛИЧНОСТНО РАЗВИТИЕ В ОБЩИНИТЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЛАСТ ШУМЕН ЗА ПЕРИОДА 2017 – 2019 г.

Област Шумен е разположена в централната част на Североизточна България и заема площ от 3,39 хил. кв. км, което представлява 3,05 от територията на страната. Област Шумен се състои от 10 общини: Велики Преслав, Венец, Върбица, Каолиново, Каспичан, Никола Козлево, Нови пазар, Смядово, Хитрино, Шумен със 151 населени места, от които 8 града и 143 села. Най-голяма е територията на общ. Шумен – 19,2% от площта на областта, а най-малка – на общ. Венец – 6,6% от площта на областта. По население най-голяма е общ. Шумен, а най-малка – общ. Никола Козлево.

Процесите, настъпващи сред населението в област Шумен са идентични във всяка от десетте общини. Обща тенденция е намаляването на броя на децата. Основни причини за това са ниската раждаемост и високото ниво на броя мигриращи семейства заедно с децата. Както естественият, така и механичният прираст на населението в област Шумен продължават да бъдат отрицателни. Причините за миграцията са различни, като най-често е липсата на възможности за професионална реализация на лица с ниско ниво на образование и квалификация. В малките общини най-голяма опасност в следващите години е намаляване на броя на населението в трудоспособна възраст.

Числеността, възрастовата структура, ценностната система и етническата принадлежност на населението предопределят необходимостта от изграждане на качествени комуникаращи институции и развитие на секторите на стопанството на общините. Това от своя страна обезпечават нивата на заетост, интелигентен растеж, високи доходи и жизнено равнище.

Именно поради това в основните политики на общините присъстват приоритети, свързани с обхващане и включване в образование и квалификация на възможно най-много лица в задължителна предучилищна, училищна, а и над тази възраст, като се използват всички възможности, които предлага образователната система. За осъществяването на такъв обхват се прилага националната политика за подкрепа за личностно развитие, която включва освен обхващане и образование на децата и учениците, и мотивация и подкрепа за учене и образование, както и работа в тази посока с родителите.

Институциите в образователната система в област Шумен са със сравнително добра и поддържана **материална база** с необходимата среда за развитието на всяко дете.

Подкрепата на децата и учениците, осъществявана в образователната институция, получава своето продължение в подкрепа от родителите у дома, за да има приемственост и непрекъснат процес за максимално развитие на потенциала на детето. За да осъзнаят своята роля за ранното развитие на детето, някои родители получават подкрепа и мотивация от специалисти. Това осъзнаване е необходимо за родителя като важен партньор за образованието, възпитанието и социализацията на детето.

Реформите в законодателството са извършени, а на регионално ниво се осъществява подкрепа за личностно развитие на децата и учениците от всички институции, работещи с деца. Мрежата на **образователните институции** в област Шумен е оптимизирана според нуждите на общините – детски градини, начални, основни училища; обединени, средни и гимназии с профилирани и професионални паралелки.

Образователните институции в област Шумен към 2019 г. предоставят възможности за образование и обучение във всяка община, както следва:

Община	Вид на образователната институция						
	Детски градини	Училища					Центрове за подкрепа за личностно развитие
		начални	основни	обединени	средни	общо	
Велики Преслав	6	0	3	0	3	6	0
Венец	7	0	2	0	1	3	0
Върбица	12	0	2	1	1	4	0
Каолиново	16	0	3	2	1	6	0
Каспичан	6	0	0	3	1	4	ЦПЛР - ЦРД
Никола Козлево	7	1	3	0	1	5	0
Нови пазар	9	0	4	0	4	8	ЦПЛР – ОДК; ЦСОП
Смядово	3	0	2	0	1	3	0
Хитрино	5	0	1	0	1	2	0
Шумен	28	2	7	2	12	23	ЦПЛР – ОДК; ЦПЛР – УСШ; ЦПЛР – 2 общешития; ЦСОП; РЦПППО
Общо	98	3	27	8	26	63	9

Статистиката, отразена в следващата таблица, показва броя на учениците и сформираниите самостоятелни, маломерни и слети паралелки през предходната учебна

2018/2019 година и персоналът в училищата. Маломерните и слетите паралелки представляват предизвикателство за всяка образователна институция:

Община	Брой училища	Брой ученици	Общ брой паралелки	Маломерни паралелки	Слети класове	Брой персонал		
						педаг.	непедаг.	общо
Велики Преслав	5	802	44	10	6	105	32	137
Венец	3	447	27	11	1	60	19	79
Върбица	4	828	46	13	4	92	48	140
Каолиново	6	961	54	20	2	117	31	148
Каспичан	4	574	39	30	0	77	19	96
Никола Козлево	5	672	42	27	2	88	18	104
Нови пазар	8	1709	90	28	3	192	61	283
Смядово	3	438	27	9	4	75	32	107
Хитрино	2	252	13	2	4	35	13	47
Шумен	19	8372	372	31	4	736	190	926
Общо	59	15055	754	181	30	1577	463	2067

В детските градини на територията на област Шумен са обхванати през учебната 2018/2019 година близо 6000 деца на възраст от 2 до 7 години. За тяхното образование, възпитание и отглеждане се грижат 508 педагогически и 473 непедагогически специалисти, около 50 деца са в яслени групи.

Детските градини в област Шумен са общински и осъществяват дейността си в специално построени сгради за отглеждане и възпитание на децата в предучилищна възраст. Разполагат с достатъчен сграден фонд, отговарящ на условията за цялостен, качествен и пълноценен процес на предучилищно образование. Чрез реализиране на проекти и програми през учебната 2018/2019 година са извършени подобрения относно функционалността и естетичността на материалната база, внедрени са енергоспестяващи мерки и компютърна техника, осигурени са медицински специалисти. В по-голямата част от детските градини и в общообразователните училища в областта са създадени ресурсни кабинети, които са добре обезпечени с необходимите помощни средства и материали, в малка част от учебните заведения са осигурени и кабинети за работа на логопед и психолог. Оборудването включва дидактични и нагледни средства, които са изработени от ресурсните учители или са предоставени от регионалния център за подкрепа на процеса за личностно развитие. Кабинетите разполагат с детски книги, пъзели, дъски за вграждане, конструктори, мозайки, пластилин, музикални инструменти, плюшени играчки, кубчета, табла, материали за развиване

на приложните и творчески умения на децата, кукли за куклен театър, спортни съоръжения и др.

Обстановката в специализираните кабинети се доближава максимално до познатата на децата среда, което е предпоставка за по-ефективна работа и за развиване на тяхното въображение и асоциативно мислене. Уютът и комфортът предразполагат децата, създават им положителни емоции, дават възможност на учителя да използва различни игрови и терапевтични техники.

В училищата в големите населени места в област Шумен, където се обучават ученици със специални образователни потребности, има тенденция за увеличаване на броя и видовете кабинети за специалистите, предоставящи обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие. В училищата с голям брой ученици и недостатъчно помещения, в един кабинет работят всички специалисти – ресурсен учител, логопед и психолог/педагогически съветник. В някои училища са обособени стаи за предоставянето на обща подкрепа за личностно развитие на учениците. Голяма част от ресурсните учители работят с учениците съвместно с учителя по учебния предмет в часовете. Намалява броят на учениците и часовете, проведени с тях за индивидуална работа извън класната стая на класа.

В повече от 40 училища с ученици със СОП са обособени 13 кабинета, работи се в класни стаи, училищна библиотека, кабинет на педагогическия съветник. В 17 детски градини на територията на област Шумен (с деца със СОП) са обособени 3 кабинета за ресурсно подпомагане, работи се в групата, в методически кабинет, в логопедичен кабинет, в специално обособен кът, в помещение за индивидуална работа. В двата центъра за специална образователна подкрепа функционират нови кабинети – сензорни стаи, стаи за родители, битови стаи, стая на занаяти, за арттерапия, музикотерапия, физиотерапия, ерготерапия, развитие на моториката и др.

В училищата и детските градини са изградени някои от следните съоръжения: специални парапети; рампи за инвалидни колички – бетонови и метални; рампи към спортните зали; асансьори; адаптирани санитарни възли; отделни клетки в санитарните възли за деца с двигателни проблеми. рампа с парапет, подвижна платформа, тоалетна, подежник T 09 Roby.

В Центъра за специална образователна подкрепа „ХЕЛИА“ – гр. Нови пазар е изградена базова достъпна архитектурна среда, съгласно Наредба № 4 от 01.07.2009 г. за проектиране, изпълнение и поддържане на строежите в съответствие с изискванията за достъпна архитектурна среда за населението, включително за хората с увреждания: рампа за инвалидни колички; тоалетни и баня за инвалиди. Достъпната архитектурна среда в центъра включва още: тактилна настилка на рампата; пред достъпния вход е изградена хоризонтална площадка;

входната врата има две независими крила, като едното от тях е с широчина 100 см. Дръжките на входните врати са удобни за хващане, ползването им не изисква усилие при стискане или натискане или извиване на китката; входът пред входната врата е равен, без пукнатини и неравности; вратите на санитарно-хигиенните помещения са със светла широчина 80 см, като при отварянето им не се нарушава пространството; мивките в санитарните възли са поставени на височина, подходяща за ползване от деца на инвалидни колички; монтирани са ръкохватки до мивките, в тоалетните и в банята; санитарен възел за ученици с двигателни увреждания. Осигурен е уред за изкачване на стъпала.

Двата центъра за специална образователна подкрепа кандидатстваха по Национална програма „Осигуряване на съвременна образователна среда – 2019 г.“, модул „Осигуряване на съвременна специализирана среда в ЦСОП чрез модернизирание на материалната база и предоставяне на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците“ и получиха добро финансиране за подобряване на подкрепящата среда на децата със специални образователни потребности.

В кабинетите за предоставяне на подкрепа на децата и учениците в детските градини и в училищата и в другите помещения за работа на специалистите са осигурени дидактически средства и помагала за групов и индивидуална работа. Освен с ергономични мебели и огледала, са оборудвани и с разнообразни табла, картинни буквари, танграми, различни видове карти, образователни игри, пъзели, детски компютри за най-малките, дидактически средства по метода на Монтесори, материали за рисуване, апликиране и моделиране, мултимедийни образователни игри, адаптирани ножици, ограничители за четене и писане, книжки, дъски за вграждане, конструктори, мозайки, пластилин, музикални инструменти, плюшени играчки, коли, животни, геометрични фигури, табла с подходяща големина на буквите по различни образователни направления, макети и др. Материалите са осигурени от РЦПППО – Шумен, от специалистите, от училищата и детските градини или са изработени от екипите. В кабинетите за рехабилитация в ЦСОП са осигурени уреди за терапия.

По отношение на подобряването на материалната база и осигуряването на подкрепяща среда се осъществяват непрекъснати дейности, например: в гр. Върбица са извършени ремонт на покриви, смяна на подови настилки, саниране, парно отопление, детски площадки, компютри и интернет, санитарни възли и кухненски блокове; в гр. Върбица в ДГ „Славейче“ е оборудван специализиран кабинет за обучение и за предоставяне на подкрепа за личностно развитие; шкафчета, wifi мрежа; в с. Венец – санирани сгради, отоплителна инсталация, лаптопи, спални комплекти, дидактически материали; нови компютърни кабинети, нови спортни площадки, ново обзавеждане, компютри, технически пособия, обогатяване на

библиотечния фонд; в общ. Никола Козлево – локални парни инсталации, санирани детски градини, 1 детска градина със слънчев колектор, поэтапно обновяване на кухненските блокове. Изградени са за децата съвременни спортни площадки; модернизирани на МТБ, парна инсталация, компютърни кабинети, мултимедия, физкултурни салони. В общ. Каолиново е извършен ремонт на покриви, смяна на подови настилки, детски площадки. Във всички детски градини има компютри и принтери, дидактически материали, нови детски легла, мебели, шкафчета и интернет мрежа; в общ. Велики Преслав е направен основен ремонт и енергоспестяващи мерки в ДГ “Снежанка” – гр. Велики Преслав, във филиала на ул. „Борис I-ви“ № 3; основен ремонт и енергоспестяващи мерки в детските градини в с. Златар и в с. Драгоево. По проект „Подобряване и модернизирани на образователната инфраструктура в общ. Шумен“, финансиран по Оперативна програма „Региони в растеж“, през периода 201-2019 година са извършени ремонтни дейности в СУ „Панайот Волов“, СУ „Трайко Симеонов“, СУ „Васил Левски“ и НУ „Илия Р. Блъсков“. По проекта е поставена топлоизолация и хидроизолация, подмяна на дограма, врати и радиатори, изпълнено е асфалтиране, ремонт на огради, озеленяване и осъвременяване на дворните пространства, обновяване на дворовете и спортните съоръжения. Изградена е достъпна архитектурна среда и видеонаблюдение.

В специализираните кабинети за обучение и предоставяне на подкрепа за личностно развитие децата, учениците и техните родители са поставени в професионална атмосфера в образователните институции, например в: СУ „Св. Паисий Хилендарски – гр. Върбица – кабинет на педагогическия съветник; в СУ „Д-р Петър Берон“ – с. Хитрино е обособен кабинет за ресурсно подпомагане, оборудван с дидактически материали, компютри; в ОБУ „Панайот Волов“ – с. Тодор Икономово – кабинет за педагогическия съветник, логопеда, ресурсния учител, психолога; в СУ „Георги Ст. Раковски“ – гр. Каолиново – кабинет на педагогическия съветник.

На децата и учениците в образователните институции в област Шумен се предоставя **обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие**, която осигурява подходяща физическа, психологическа и социална среда за развитие на способностите и уменията им. Подкрепата за личностно развитие се прилага в съответствие с индивидуалните образователни потребности на всяко дете и на всеки ученик.

Детските градини, училищата, Регионалният център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование – Шумен и центрове за подкрепа за личностно развитие включват в годишния план за дейността си видовете дейности, сроковете и отговорниците за предоставянето на подкрепата за личностно развитие на децата и учениците.

За организиране и координиране на процеса на осигуряване на обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците в детските градини и училищата в началото на всяка учебна година със заповед директорът определя координатор, който координира работата на екипите за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците и дейностите с педагогическите специалисти и с родителите във връзка с подкрепата за личностното им развитие. В центровете за специална образователна подкрепа се определя координиращ екип за осъществяването на диагностична, рехабилитационна, корекционна и терапевтична работа.

Общата подкрепа за личностно развитие на децата и учениците обхваща цялостната образователно-възпитателната дейност в детските градини, в училищата, в центровете за подкрепа за личностно развитие, както и в институциите извън образованието, работещи с деца.

Екипната работа през изминалия период се осъществява на ниво образователна институция, но още по-ефективна за подкрепата на детето ще бъде, ако специалистите от институциите, работещи с деца, успяват в екип да постигнат положителни резултати в приобщаването на детето за целите на реализацията му в училище, в професията и в общността.

Основен приоритет за осъществяване на подкрепата за личностно развитие на децата в част от общините е създаването на център за подкрепа за личностно развитие, в който да се предоставя обща и допълнителна подкрепа от квалифицирани специалисти.

Липсата на центрове за подкрепа за личностно развитие в част от общините се компенсира с предоставяне на обща и допълнителна подкрепа на децата и учениците от специалисти психолози, логопеди, ресурсни учители и терапевти от Регионалния център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование – Шумен и от специалисти, назначени в образователните институции, към общински администрации (напр. в общ. Никола Козлево) и по проекти. В Център за социална рехабилитация и интеграция – гр Каспичан се предвижда с децата да работи логопед при желание от страна на родителите.

Чрез **заниманията по интереси** децата и учениците развиват ключови компетентности, възпитават се ценности и се насърчава креативното им мислене. Работата с талантиливите и даровити деца се осъществява все още извън училищата и детските градини под формата на обща подкрепа за личностно развитие. Работата по национални програми и проекти успешно подпомага финансирането и обхващането на повече ученици в дейностите за занимания по интереси. Заниманията по време на ваканциите, организирани от училищата, все още не са широко застъпени в институциите във всяка община. Центровете за подкрепа за личностно

развитие, Регионална библиотека „Стилиян Чилингиров“, Регионален исторически музей - Шумен и читалищата са активни организатори на занимания през ваканциите – клубове, ателиета, школи, занимални, летен музей и др. Природен парк „Шуменско плато“ организира масови и публични изяви с деца и ученици – конкурси с теми за природата, дни на Земята, на отворените врати, на околната среда, запознаване с правила за поведение сред природата, опазване на околната среда, защитени територии. Проведени са информационни кампании и инициативи за повишаване на екологичното съзнание и култура, отбелязват се дни от екологичния календар, организирани са игри, дебати, засаждане на храсти, прожектирани са филми, състезания за събиране на отпадъци и др.

Общата подкрепа за личностно развитие занимания по интереси в детските градини и в училищата извън националните програми и проекти се осъществява по различен начин и в различна форма – в центровете за подкрепа за личностно развитие или като външна услуга срещу заплащане по желание на родителите, в часовете в целодневна организация и като факултативни учебни часове. Децата и учениците се включват в групите в зависимост от индивидуалните им заложби и желания – в групи за науки, изкуства, конструктивни дейности и др. Броят на групите за занимания по интереси варира от 11 до 257 в различните общини за предходните 2 години. Провеждат се и инициативи в областта на науката, изкуствата и спорта, напр. общински конкурси, общински спортни празници, национални конкурси и др.

Народните читалища приобщават децата към духовните ценности и създават условия за удовлетворяване на творческите им способности в областта на танцовото, певческото, театралното и литературните изкуства. Приоритетни дейности в общините е осигуряването на средства за хореографи, корепетитори и художествени ръководители на танцови, певчески, театрални и други състави. Потенциалът на читалищата предстои да се развива и да предоставя възможности за личностно развитие на децата и учениците в свободното им време.

Спортните организации оказват благоприятно влияние върху здравословния начин на живот на децата – туристически дружества; спортни клубове по культуризм, фитнес, волейбол, баскетбол, лека атлетика, тенис, риболов, карате и др. В детските градини и в училищата има изградени спортни площадки и физкултурни салони, но в малките населени места площадките се поддържат трудно, а салони липсват – например в две от 5 училища в община спортните площадки не са поддържани и няма физкултурни салони. Като цяло училищата не разполагат с добра и функционираща спортна база.

В 22 детски градини са организирани 43 различни спортни дейности – спортни и забавни игри, Европейски ден на спорта, мажоретен фестивал, походи, разходки, участие в градския

спортен празник „Весел старт“, тенис среща между родители и деца, презентация по йога, бойни изкуства заедно с родители.

Над 1800 деца и ученици са участвали в организирани летни ваканционни програми в детските градини и училищата. За децата и учениците от общ. Шумен летните занимания се провеждат от Центъра за подкрепа за личностно развитие – Обединен детски комплекс „Анастас Стоянов“ - Шумен, Центъра за подкрепа за личностно развитие – Ученическа спортна школа „Хан Крум“ - Шумен, Регионална библиотека „Стилиян Чилингиров“ - Шумен, Регионален исторически музей – Шумен. В общините Нови пазар и Каспичан летните занимания се провеждат също в центровете за подкрепа за личностно развитие. Читалищата в населените места предоставят разнообразни дейности през ваканциите за децата и учениците от всички възрасти.

Грижата за здравето е вид подкрепа за детето, започва от раждането му и се осъществява от родителите. Някои от тях имат нужда от подкрепа за изграждане на навици за грижа за здравето на семейството и на детето. В последните няколко години се увеличава стремежът за осигуряване на грижа за здравето на детето и ученика на територията на образователната институция. Все още не са осигурени здравни кабинети и медицински специалисти във всяка институция. Наличието на стоматолози в детските градини и в училищата би имало положителни последствия за денталното здраве на децата и учениците, както и върху културата за дентална хигиена на вече порасналите хора. В община с 12 образователни институции например, грижата за здравето се осигурява от 4 медицински сестри, а в община със 7 образователни институции – от 2 медицински сестри. Заострено е вниманието към хигиената в помещенията на образователните институции, завишават се дезинфекционните мерки, избягва се струпването на много деца на едно място. Медицинските специалисти имат ангажимент да проследяват факторите на средата, в която се обучават учениците, учебния режим, храненето и спортната дейност.

Темите за здравно образование, представяни под различна форма и от различни специалисти и институции, са разнообразни и информират подрастващите за здравословния начин на живот, включващ превенции на заболявания и зависимости, здравословно хранене и др. Разработват се програми и се осъществяват дейности за здравно образование, здравословно хранене, първа долекарска помощ с помощта на медицинските лица, класните ръководители и представители на Регионална здравна инспекция – Шумен.

Инициативите, предлагани от Регионалната здравна инспекция – гр. Шумен имат ключова роля в грижата за здравето на децата и учениците. Съвместно с образователните институции се отбелязват международни и световни дни за превенция чрез кампании,

хепънинги, конкурси и концерти, спортни състезания, скринингови кампании, открити тренировки за повишаване на двигателната активност и настроение, обучителни дейности – курсове, семинари и др. От РЗИ – Шумен се осъществяват дейности с децата и учениците чрез различни по вид инициативи и с участието на родителите, например за периода 2017 – 2019 г. в детските градини и училищата в общ. Каспичан са проведени 34 инициативи. В общ. Шумен за 2017 г. са проведени 13 кампании, 12 масови прояви – с общо 1625 участници; лекции, беседи, презентации, видеопокази – 158 с общо 2708 участници. За 2018 г. са организирани 14 кампании, 9 масови прояви с общо 1091 участници. Към 30.06.2019 г. са проведени 6 кампании, 67 обучителни дейности под формата на беседи, курсове, семинари и др. В общините се провеждат здравни беседи, семинари, разяснения от медицински специалисти, информирание чрез брошури за децата и родителите им по повече от 15 актуални теми. Относно осигуряване и предоставяне на актуална информация от родителите за здравословното състояние на децата, практиката е да се изискват данни от родителите за заболяванията на децата.

За периода от две години на територията на област Шумен е установен 1 ученик без личен лекар. Учениците с хронични заболявания са били 398, а децата – 229. В образователните институции са функционирали общо 101 медицински кабинети, в които за здравето на децата и учениците полагат грижи 105 медицински лица.

В общините се предоставят социални услуги в общността и социални услуги от резидентен тип – центрове за настаняване от семеен тип, в дневни центрове за деца и младежи без и с увреждания, центрове за работа с деца на улицата; центрове за социална рехабилитация и интеграция на деца от рискови групи, кризисен център за деца. Към 2019 г. информацията е следната:

Населено място	Вид социална услуга в общността	Целева група	Капацитет от места	Заети места
гр. Велики Преслав	Център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания	деца без увреждания	15	10
гр. Каспичан	Център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания	деца без увреждания	15	15
гр. Нови пазар	Дневен център за деца и младежи с увреждания	деца и младежи с увреждания	24	30
гр. Нови пазар	Дневен център за деца с увреждания	деца с увреждания	14	13
гр. Нови пазар	Център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания	деца без увреждания	10	9
гр. Шумен	Дневен център за деца с увреждания	деца с увреждания от 3 г. до 18/20 г.	36	36
с. Васил	Дневен център за деца и	деца с увреждания	25	25

Друмев, общ. Шумен	младежи с увреждания – седмична грижа	от 3 г. до 18/20 г. – седмична грижа		
гр. Шумен	Център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания – 3 броя	деца от 7 г. до 18 г., изведени от специализирани институции	39	26
гр. Шумен	Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания – 2 броя	деца и младежи с увреждания	28	28
гр. Шумен	Кризисен център за деца	деца, жертви на насилие	10	7
гр. Шумен	Център за работа с деца на улицата	деца от 5 г. до 18 г.	15	10
Общо	13	-	231 места	209 заети

Местата в тези услуги за деца и младежи с увреждания са 117, от които са заети 112. Услугите за деца и младежи без увреждания са 89, а заетите са 60. За децата в риск са предвидени общо 25 места като 7 са заети от деца, жертви на насилие, а 10 – от деца на улицата.

Осъществяват се дейности, чрез които се задоволяват нуждите от различно естество на лица от различни възрасти и групи – дневна грижа, консултиране, рехабилитация, логопедична помощ, информиране и обучение, специализирани медицински грижи, психологична подкрепа, музикотерапия, трудотерапия, социално включване, седмична грижа. Центровете за обществена подкрепа осъществяват превенция на насилието и отпадането от училище, деинституционализация и реинтеграция на деца, подкрепа на семейства в риск, оценяване и обучение на бъдещи приемни родители и осиновители, семейно планиране, подготовка за изслушване на деца в съдебни процедури и др. От тези услуги са се възползвали 257 деца и младежи за периода 2017 – 2019 г. Услугите са предоставяни от 71 квалифицирани специалисти – социални работници, психолози, възпитатели, музикални педагози, кинезитерапевти, различни терапевти, сътрудници.

След приключване на проект BG16RFOP001-5.001-0001 „Създаване на Център за обществена подкрепа и Дневен център за подкрепа на деца с увреждания и техните семейства в гр. Велики Преслав”, финансиран по оперативна програма „Региони в растеж” 2014-2020“, е усигурено финансиране по ОП РЧР с проект BG05M9OP001-2.019-0002-C01 „Разкриване на социалните услуги Дневен център за подкрепа на деца с увреждания и техните семейства и Център за обществена подкрепа в гр. Велики Преслав“ (с капацитет: на Дневния център за подкрепа на деца с увреждания и техните семейства 30 деца, а на Центъра за обществена подкрепа 50 лица, с 4 места за спешен прием). От 01.09.2019 г. се предоставят следните услуги: в ЦОП се предлагат широк спектър от услуги и дейности за подпомагане на деца и

семейства в риск с цел предотвратяване на институционализацията на децата и преодоляване на други рискови ситуации за развитието им. В съответствие с Методиката за предоставяне на услугата, основните дейности се организират в програми, разработени в съответствие с идентифицираните потребности на децата и семействата в риск и са насочени към консултиране и подкрепа на семейства в риск; предотвратяване на изоставянето на деца; превенция на насилието и отпадане от училище; обучение и подкрепа на приемни родители и осиновители; консултиране и подкрепа на деца с поведенчески проблеми и прояви; чрез логопедична работа; психологическо консултиране; превенция на отпадане от училище; реинтеграция; подкрепа на осиновяването; подкрепа на приемната грижа; директна работа с деца, настанени в приемни семейства; оценка на родителския капацитет; консултативна помощ; груповата работа с деца и възрастни.

Екипът на ЦОП в гр. Нови пазар провежда мобилна социална работа за оказване на подкрепа на деца и семейства във високо рискови общности – жени с рискова бременност; деца на улицата; деца – жертви на експлоатация; трайно отпаднали от училище деца и деца, които са в ситуация на социална изолация, както и на техните семейства. Планирани са 4 места за спешно настаняване в ЦОП. Ще се извършва спешен прием на деца или деца и родители/лица, които полагат грижи за детето, в случай на кризисна ситуация (в срок до 1 месец).

В дневните центрове за подкрепа на деца с увреждания и техните семейства се обгрижват деца до 18 години с различни видове увреждания – двигателни, зрителни, ментални и множествени. Осигуряват се условия за корекционно-компенсаторна работа с децата за подобряване на физическото, интелектуалното и емоционалното им състояние чрез дейности в няколко направления: рехабилитация; фамилна и индивидуална психологическа подкрепа; логопедично консултиране и терапия; педагогическа подкрепа за възпитание и обучение; организация на свободното време и социалните контакти. Съществена част от дейността на центровете е оказваната помощ за придобиване на полезни умения и навици от децата и за тяхното социализиране. Ползването на социалната услуга дава възможност на родителите на деца с увреждания да се реализират професионално, да преодолеят социалната изолация и да получат професионална подкрепа и помощ в отглеждането на децата. Основни дейности са корекционно-компенсаторна работа с децата с увреждания; осигуряване развитието на физическия, психическия и творчески потенциал; помощ за придобиване и развитие на полезни навици и умения; социализиране на децата с увреждания; активно включване на семействата в процеса на работата с децата; оказване на подкрепа на родителите и близките на децата с увреждания. Ползването на социалната услуга ще даде възможност на родителите на

деца с увреждания да се реализират професионално, да преодолеят социалната изолация и да получат професионална подкрепа и помощ в отглеждането на децата.

Ранното оценяване на потребностите от подкрепа за личностно развитие на децата от 3 г. до 3 г. и 6 м. като вид подкрепа се извършва от обучени специалисти в процеса на предучилищното образование на децата, постъпващи в детската градина за първи път. Ранното оценяване на потребностите и превенцията на обучителните затруднения се осъществява в детската градина и в училището чрез различни инструменти от педагогическите специалисти. Важна роля имат и родителите като партньори за споделяне на наблюдения от развитието на детето, предоставяне на своевременна информация за здравословното му състояние, продължаване на подкрепата на детето у дома в семейна среда. Във всички детски градини има обучени специалисти за провеждането на скрининг теста на децата от 3 г. до 3 г. и 6 м., който е задължителен, но се провежда само след информираното съгласие на родителите. Проследява се периодично напредъка на децата, диагностицира се нивото им на развитие при постъпване в детската градина, в началото и в края на всяка учебна година. За децата, на които не е извършен скрининг тест до 3 г. и 6 м., преди постъпване в първи клас, на 5 г. или на 6 г. възраст, се извършва оценка на потребността от подкрепа за постъпване в училище. Документите, събрани и изготвени на базата на наблюдения, тестове и диагностициране, подпомагат аргументирано и своевременно предложение за адекватен вид подкрепа на детето в образователната институция. Развиват се силните страни на детето и се подкрепят областите от развитието му, нуждаещи се от подобрене.

Информацията за осъщественото ранно оценяване на потребностите от подкрепа за личностно развитие на децата от 3 г. до 3 г. и 6 м. показва, че от общо 98 детски градини в 54 е осъществен скрининг тест на повече от 500 деца, а оценка на риска от обучителни затруднения е извършена на децата на 5 г. и на 6 г. в 56 детски градини на близо 600 деца през учебната 2018/2019 година. Предоставената подкрепа на децата след теста осигурява достигане на нивото на подготовка, което се изисква за съответната възраст и за училищна готовност преди постъпване в първи клас.

Все още наложените санкции на ученици са повече на брой от връчените **морални и материални награди** (като вид подкрепа за личностното развитие). Стимулирането на постиженията на децата и учениците е от голямо значение за подкрепата на детето в желанието му да постигне повече. Подрастващите придават стойност на моралната награда, за едно дете признанието за положен труд, похвалата и поощрението са огромен стимул за стремеж към успеха му. Наградите са стимул и за активно участие и стремеж за добро представяне на конкурси, състезания, олимпиади и други изяви със състезателен елемент. За

предходната учебна година в 21 детски градини са връчени награди на 62 деца, а в 20 училища – на 512 ученици.

Наложени са **санкции** на 1910 ученици за периода 2017 – 2019 г. – забележка, предупреждение за преместване в друго училище, преместване в самостоятелна форма на обучение, преместване в друго училище. Като резултат е постигнато недопускане на повторни нарушения, подобряване на поведението, намаляване на броя на отсъствията по неуважителни причини, редовно посещаване на учебни часове.

Провеждането на инициативи с участието на родителите за периода 2017 – 2019 г. се превръща в добра практика. Все повече се осъзнава от общностите в образователните институции необходимостта от активното участие на родителите на децата и учениците не само в родителски срещи, а и в честване на национални празници, изяви на клубове по национални програми и проекти с участие на родители, седмица на четенето, благотворителни кампании, спортни състезания и турнири и др.

Стипендиите са друг вид стимул и подкрепа на учениците след завършено основно образование. Връчват се за постигнати образователни резултати, за ученици без родители, еднократни стипендии, за ученици с трайни увреждания, за финансово затруднени семейства, за подпомагане достъпа до образование. За периода 2017 – 2019 г. от 36 училища общо 5741 ученици са кандидатствали и получили стипендии.

Факт е, че **тормозът и насилието** в институциите в системата на предучилищното и училищното образование между децата и учениците съществува. Предпоставка за това е и поведението на възрастните, което предполага сериозна работа и с родителите. Създаденият Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование с алгоритъм за неговото прилагане са утвърдени със заповед от министъра на образованието и науката. Все още възрастните не осъзнават ролята си за възпитанието и образованието, които са основен фактор за превенция на тормоза и насилието сред децата. Проучванията върху поведението на децата спомагат за подходящата подкрепа за психичното им развитие. Кибер агресията и насилието са сравнително ново явление и е необходимо своевременното му идентифициране и предотвратяване от страна на възрастните. Демонстрирането на нулева толерантност към агресията, проблемното поведение и насилието е задължително. Като цяло в училищата и в детските градини е недостатъчна психологична подкрепа за превенция на агресията и справяне с проблемното поведение на децата и учениците. Училищните и местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни имат за цел превенция на престъпността сред младите хора със съдействието на отделите за закрила на детето към дирекциите за социално подпомагане и

детска педагогическа стая. Представянето на положителни модели за поведение и личностно развитие на учениците се осъществява чрез информационни кампании – лекции, презентации и беседи от представители на Детска педагогическа стая, Регионална здравна инспекция и Български червен кръст.

В някои училища са изградени ученически парламенти и родителски клубове, но не са посочени постиженията от работата им в посока приобщаване на учениците към образование.

Преждевременното напускане на детската градина и училището е един от основните проблеми в образователната система в област Шумен. По своята същност причините са индивидуални и се коренят в семейството. Превантивната работа се провежда на ниво ученици. Но семейство с вече отпаднали деца и ученици се нуждае от интервенция и подкрепа на различни нива – социално, психологично, възпитателно и образователно. Ключови мерки са инициативите за повишаване на родителската активност (най-вече на родители от уязвими групи) за сътрудничество с учителите и с училищните ръководства за насърчаване на редовното посещаване на детската градина и училището и за по-голяма ангажираност на родителите. Последствията от отпадането на едно дете са дългосрочни и устойчиви не само за неговата личност, а и за неговото семейство напред във времето. Специалистите от различните институции работят в екип и в непрекъсната комуникация за превенция и на повторното отпадане от образователната система. Преждевременното напускане на образователната система влошава качеството на живот и благосъстоянието на семействата. Преодоляването на проблема изисква интегрирана политика и ангажираност на всички сектори и институции, свързани с образованието, развитието и реализацията на личността.

Отпадналите деца в задължителна предучилищна възраст през учебната 2018/2019 година са 16 деца поради незаинтересованост и безотговорност от страна на родителите, не са посещавали учебни занятия повече от 2 месеца, заминали са в чужбина. Приложени са мерките посещение на адрес, осигурени безплатна храна и дрехи, разговори с родителите. В резултат на предприетите мерки 2 деца са върнати в детските градини.

Отпадналите ученици в задължителна училищна възраст през учебната 2018/2019 година са 49 ученици от 17 училища поради отсъствия по неуважителни причини, нисък социален статус на семействата, безотговорност на родителите, други семейни причини, заминаване в чужбина. Приложените мерки са уведомяване на отдел „Закрила на детето“, Регионалното управление на образованието, кметовете на общините, посещения на адрес, разговори с родителите, консултиране на учениците, допълнително обучение по учебни предмети за компенсиране на пропуснато учебно съдържание. Единадесет ученици са върнати в училище вследствие на дейностите по Механизма за обхват. От тях повторно са отпаднали 6 ученици.

Съгласно чл. 263, ал. 1, т. 9 от Закона за предучилищното и училищното образование са разработени и осъществени дейности за ученици по програми за предоставяне на равни възможности и за приобщаване на децата и учениците от уязвими групи – от 39 през 2017 г. програмите са достигнали до 46 през 2019 г., от 188 през 2017 г. са увеличени дейностите по тези програми до 223 през 2019 г. На територията на община Шумен в 16 училища за периода от 2017 до 2019 година са разработени и осъществени 74 дейности по 18 програми за предоставяне на равни възможности и за приобщаване на децата и учениците от уязвими групи. Разработени са планове за действие за конкретно дете, осъществена е логопедична терапия, психологическа подкрепа. Активно е взаимодействието с родителите на учениците за преодоляване на негативни стереотипи и дискриминационни нагласи спрямо различните етноси и спрямо деца с увреждания. Провеждани са открити уроци, дискусии. Родителите и техните деца посещават културни институции, отбелязват празници, участват в инициативи на БЧК, на медицински специалисти в училището. С родителската общност е осъществена специализирана работа във връзка с тяхната заинтересованост към образователно-възпитателния процес. Стимулира се участието на ученици с изяви дарби в инициативи, състезания и олимпиади. Осъществена е извънкласна работа, учениците са включени в занимания по интереси и в групи на организиран отход и спорт в мултикултурна образователна среда, съчетана с традициите на отделните етнически групи. Извършва се оценка на потребностите на ученика, морално и материално се поощряват успехите им. Информират се учениците за тяхното кариерно развитие, реализират се набелязани превантивни мерки за недопускане на отпадане на ученици от образователната система. Учителите работят в екип, определя се координатор на екипа за оказване на подкрепа. Идентифицират се ученици, които имат необходимост от обща подкрепа. Създава се подкрепяща среда за обучението и възпитанието на ученици със специални образователни потребности. Училищната общност работи съвместно с неправителствени организации, с представители на полицията, Регионалната здравна инспекция - Шумен, местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, с читалища, с културни институции, с центрове за семейно консултиране за превръщане на училището в любимо място. Извършват се първи стъпки в изграждането и функционирането на информационна система за проследяване на децата в риск. Изграждат се родителски клубове, реализират се благотворителни кампании, спортни състезания, учебни екскурзии, ангажират се родителите в училищния живот.

Логопедичната работа като обща подкрепа се осъществява за деца и ученици с необходимост от корекция на говора. Във всяка детска градина и училище има деца,

нуждаещи се от този вид обща подкрепа. В по-големите общини и в областния център логопеди са назначени в училища и в Център за подкрепа за личностно развитие – ОДК „Анастас Стоянов“ – гр. Шумен. Специалистите се нуждаят от още логопедични кабинети в институциите, в които работят.

При установени езикови, емоционално-поведенчески или сензорни затруднения, се осъществява индивидуална или групова работа от логопед като обща подкрепа на децата. За учебната 2018/2019 година над 540 деца от детските градини са получили този вид подкрепа от специалисти в детските градини и в центровете за подкрепа за личностно развитие. В 18 детски градини и в 7 училища на територията на община Шумен функционират логопедични кабинети.

Допълнителните модули за деца, чийто майчин език не е български, е обща подкрепа на децата в детските градини с цел приобщаване към образователната институция и възможност за повишаване на качеството на обучение. Децата успешно овладяват и прилагат компетентностите, определени в държавните образователни стандарти. По този начин се подпомага запазването и развитието на българската образователна традиция, съхранява се културното многообразие, а приобщаването се осъществява чрез българския език. Отношението към децата от уязвими групи е основано на признаване на тяхната равнопоставеност, равни възможности и социално включване. Броят на децата с предоставена обща подкрепа за личностно развитие – допълнителни модули по български език през учебната 2018/2019 година достига 1290 деца, осъществена от близо 180 учители.

Допълнителното обучение по учебни предмети е съществена подкрепа за учениците с пропуски в учебното съдържание по различни причини. От настоящата учебна 2019/2020 година се осъществява по проект „Подкрепа за успех“, както и по други проекти, в които училищата са партньори. Допълнителните часове по учебни предмети се провеждат извън часовете от седмичното разписание на паралелката по учебния предмет. Училището регламентира процедурата за предоставянето на този вид обща подкрепа при възникване на условията, посочени в Наредбата за приобщаващото образование за превенция на обучителните затруднения на учениците. Допълнителното обучение по български език за ученици, чийто майчин език не е български, е продължение на допълнителните модули в детската градина. Осъществената подкрепа допълнително обучение по учебни предмети през изминалите учебни години показва тенденция за увеличаване на учениците, които се включват в този вид подкрепа:

Общи на	Брой учители	Брой учители		Брой учебни предмети		Брой часове		Брой ученици	
		2017/ 2018 г.	2018/ 2019 г.	2017/ 2018 г.	2018/ 2019 г.	2017/ 2018 г.	2018/ 2019 г.	2017/ 2018 г.	2018/ 2019 г.
Велики Преслав	4	40	48	13	15	340	412	112	136
Венец	3	24	19	26	20	530	294	84	32
Върбица	4	38	21	33	19	720	270	133	122
Каолиново	6	51	47	22	19	1346	1106	220	166
Каспичан	4	31	31	19	21	500	574	99	99
Никола Козлево	5	22	32	23	24	788	730	117	271
Нови пазар	8	34	57	34	56	1033	1703	114	430
Смядово	3	27	30	13	14	327	472	112	149
Хитрино	2	12	13	6	7	368	468	96	91
Шумен	15	187	236	213	250	2159	3389	686	1005
Общо	54	466	534	402	445	8111	9418	1773	2501

Образователните институции активно участват в реализирането на **проекти и национални програми** с цел подобряване на възможностите за изграждане на подкрепяща среда и повишаване на образователните резултати: национални програми „Без свободен час“; „Осигуряване на съвременна образователна среда“, „С грижа за всеки ученик“, проектите, „ИКТ в системата на ПУО“; „Децата на Велики Преслав“; националните програми за предоставяне на плодове и мляко; проектите „Подкрепа за успех“ и „Активно приобщаване в системата на предучилищното образование“; програма „Осигуряване на съвременна образователна среда“, модул „Подобряване на условията за експериментална работа по природни науки“ и модул „Осигуряване на ученически шкафчета“ ; „Изграждане и развитие на безжични мрежи“; „Развитие на системата на предучилищното образование“; „Заедно намираме интеграционни решения“, „Социално-икономическа интеграция на уязвими групи“, „Интегрирани мерки за подобряване достъпа до образование“ – Компонент 1; „Всички сме различни, заедно за бъдещето на децата“; „Всеки ученик ще бъде отличник“ за превенция на отпадането на ромските деца; „Децата на община Смядово – заедно мечтаят, учат и играят“ и други във всяка община.

Допълнителното консултиране по учебни предмети е достъпно за всички ученици в училището и се предоставя по утвърден от директора график от всички учители по учебни

предмети. Тази подкрепа е обработена във времето и е позната за училищата, учениците и родителите. Представената информация за осъществена обща подкрепа за личностно развитие в училищата – консултиране на ученици, отразява повишения интерес към този вид подкрепа, тъй като тя е по желание на учениците след препоръка от учителите:

Общи на	Брой учители	Брой учители		Брой учебни предмети		Брой часове		Брой ученици	
		2017/2018 г.	2018/2019 г.	2017/2018 г.	2018/2019 г.	2017/2018 г.	2018/2019 г.	2017/2018 г.	2018/2019 г.
Велики Преслав	5	24	22	10	10	340	340	210	220
Венец	3	32	32	41	44	944	1066	313	306
Върбица	4	80	78	87	88	557	566	673	672
Каолиново	6	70	70	60	57	2123	2185	848	813
Каспичан	4	28	33	35	37	1552	1866	319	343
Никола Козлево	5	59	60	64	67	2407	3356	376	429
Нови пазар	8	79	80	87	89	2372	2519	281	324
Смядово	3	28	28	11	11	1379	1880	267	319
Хитрино	2	16	16	3	3	186	188	96	91
Шумен	23	537	617	224	342	5085	6123	7027	7893
Общо	63	953	1036	622	748	16945	19713	10410	11410

Общата подкрепа **кариерно ориентиране** в училищата е предназначена за учениците, но е ефективна само с участието на родителите. Предоставя се и от работодатели под формата на беседи и презентации. Дейностите за информиране, диагностика, консултиране, посредничество и проследяване в процеса на кариерното ориентиране подкрепят прехода от образование към пазара на труда. Отново значението на квалифицираните учители по профилирана и професионална подготовка е на преден план за реализацията на младите хора. С учениците от уязвими групи и техните родители са проведени информационни кампании за необходимостта от продължаване на образованието. В последните две години се наблюдава тенденция за разкриване на повече професионални паралелки в обединените и в средните училища. Освен от специалистите в училищата, кариерното ориентиране се осъществява от кариерните консултанти, назначени в Центъра за подкрепа за личностно развитие – Обединен детски комплекс „Анастас Стоянов“ – гр. Шумен, работодатели – представители на фирми,

„Агробизнес център“, „Бизнес инкубатор“, Областен информационен център, под формата на лекции, презентации, индивидуално консултиране, анкети, интервю, тестове, интерактивни упражнения и др. Осъзнатият избор на образование и професия, извършен съвместно с родителите и подкрепен от образователната институция е най-добрата подкрепа за личностното развитие и професионална реализация на учениците. За удовлетворяване на потребностите и за увеличаване на възможностите за професионално образование една паралелка се разделя на две групи за обучение по две професии.

Информацията за учениците в профилирана и в професионална подготовка през учебната 2018/2019 година показва тенденциите за промяна в кариерното ориентиране на учениците:

Община	Профилирани паралелки	Брой ученици	Професионални паралелки	Брой ученици
Велики Преслав	1	16	10	203
Венец	3	55	0	0
Върбица	4	91	4	86
Каолиново	4	65	0	0
Каспичан	4	58	2	27
Никола Козлево	4	79	4	78
Нови пазар	10	173	13	355
Смядово	1	85	0	0
Хитрино	0	0	1	19
Шумен	53	1305	84	1887
Общо	84	1927	118	2655

Осигуряването на общежитие като подкрепа за учениците има отношение към предоставянето на равни възможности за достъп до образование съобразно желанието на учениците и техните родители. Общежитията (към училища), които са преустановили функционирането си, ограничават достъпа на ученици до определен вид образование и квалификация. Към 4 училища в област Шумен функционират общежития – Центровете за подкрепа за личностно развитие средношколски общежития в гр. Шумен работят с пълния си капацитет. Освен условия за нощуване се предоставят и дейности за самоподготовка, занимания по интереси и спорт. Квалифицираните в различни специалности възпитатели работят с учениците в много добри условия с осигурено библиотечно-информационно обслужване.

Подобряването на условията за пребиваване и обучение в образователните институции в някои населени места е приоритет заедно с работата с децата и учениците. Предстои максимално използване на възможностите на националните програми и на проектите за подобряване на материалната база. Материалната база на училищата в гр. Шумен не позволява осигуряване за всички ученици от начален етап на целодневна организация на учебния ден.

Особено значение за ефективната подкрепа на децата и учениците има наличието на педагогически и непедагогически специалисти с подходяща **квалификация**. Квалифицираният специалист е уверен в професионалните си възможности и определя успеха в работата с децата и родителите им. Педагогическите специалисти се квалифицират допълнително за работа в мултикултурна образователна среда, включително за преподаване на български език на ученици с различен майчин език. В част от отдалечените от областния център общини се назначават логопеди и психолози за осигуряване на подкрепа на децата и учениците на територията на общината. Ръководствата на образователните институции се въздържат от назначаване на специалисти, както по финансови причини, така и поради липсата на специалисти на териториите на общините.

В профила на приобщаващия учител в Европейската агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование са посочени компетентностите: способност за оценка на различните възможности на децата и учениците; подкрепа на всички деца и ученици; съвместна работа – сътрудничество и работа в екип; лично професионално развитие. В изготвените планове за квалификация на педагогическите специалисти се планират и осъществяват обучения и квалификации от различни институции: ОРАК Инженеринг ООД, Институт за изследване на населението и човека към Българската академия на науките, РААБЕ – България ООД, Департамент за информация, квалификация и продължаващо образование – Варна, Регионален център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование – Шумен, НПО Фондация „Кузманов“, КНСБ – Шумен, Център за Социална Рехабилитация и Интеграция на деца със специални потребности Карин дом – Варна, университети и др. В част от общините на област Шумен за отчетания период броят на педагогическите специалисти, преминали обучение за професионална квалификационна степен, се е увеличил два пъти, а на тези с обучения с присъдени квалификационни кредити (които са от значение за професионалното развитие и атестирането на специалистите) – с до десет процента.

Специалистите, назначени към училищата – психолози, логопеди, педагогически съветници, социални работници и други, предоставящи обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на учениците, се увеличават с цел предоставянето на повече видове

подкрепа на територията на образователните институции – общо 86 специалисти към учебната 2018/2019 година.

Осигуряването на **целодневна организация** на учебния ден в училищата през учебната 2018/2019 година има отношение към подкрепата на децата за организиране на свободното им време и подобряване на резултатите от обучението чрез самоподготовка в училище: през изминалата учебна година в целодневна организация на учебния ден са обхванати повече от 3000 ученици.

Свободният **достъп до информация** е от значение за децата и родителите за осигуряване на възможности за избор на най-подходящо образование според индивидуалните потребности на всяко дете. Ползването на библиотеките и компютърните кабинети с достъп до интернет се превръщат в ежедневна потребност за родители и деца, които желаят да повишат нивото си на информираност и литературна компетентност. Изграждането на навици у децата за ползване на тези ресурси е съвместна задача на родители и педагози. Книгата започва да губи своята стойност сред младите хора и работата за връщането на книгата като основан ценност за образование и култура трябва да стои на основно място сред приоритетите на приобщаването на децата към образование. Инициативите за четене на книги съвместно с родители и деца са интересни и лесно приложими. В някои детски градини в отдалечени малки населени места не е осигурен постоянен интернет и сигурна техника за непрекъснат достъп до информация и комуникация. В 55 училища и в 3 детски градини има библиотеки, в които работят 14,5 библиотекари; оборудвани са 82 компютърни кабинета с около 1300 компютри (187 в детските градини) – за осигуряване на библиотечно-информационното обслужване на децата и учениците.

Транспортът на децата и учениците е от особено значение за осигуряването на равен достъп до образование. Превозът се осигурява от училищните и от общинските бюджети за ежедневно пътуващите деца и ученици от всички възрасти.

Изграждането на **позитивен организационен климат и на подходяща психологическа среда** в детските градини, училищата и центровете за подкрепа за личностно развитие се основава на обща институционална политика и е израз на общата воля и координираните усилия на всички участници в образователния процес. Основен принцип при изграждането на институционалната политика за противодействие на тормоза и насилието е прилагането на цялостен подход, полагане на координирани и последователни усилия за предотвратяване на тормоза и насилието и създаване на по-сигурна среда в образователната институция. Дейностите по превенция и интервенция на тормоза и насилието се разработват въз основа на Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на

предучилищното и училищното образование и на алгоритъм за неговото прилагане, утвърдени със заповед на министъра на образованието и науката.

В детските градини и в училищата се прилагат програми за психомоторно, познавателно и езиково развитие, които се осъществяват от психолог като обща подкрепа за личностно развитие. Психолозите са назначени към детски градини, училища и центрове за подкрепа за личностно развитие. Психологична подкрепа е предоставена на около 400 деца от всички групи за подобряване на уменията за общуване, за преодоляване на намалена двигателната активност и на моментните агресивни състояния. С децата се работи за подобряване на комуникацията, общуването и когнитивното развитие, разпознаване на основните цветове, групиране по признаци, повишаване на концентрацията и вниманието, според особеностите на всяко дете. Провеждат се консултации с родители за проблемите в поведението на децата им в детската градина и в отношенията им с тях. Оказва се подкрепа на учителите по време на занимания с децата и възникнали проблеми с поведението на децата в групата.

В училищата се регистрират случаите от III и IV ниво в дневници за регистриране на проявите по Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование, за които се изисква участие на специалисти от дирекциите за социално подпомагане и от полицията – тези случаи са около 30 за периода от две години.

Предоставена е обща подкрепа за личностно развитие на деца в риск през учебната 2018/2019 година, както следва: на 41 деца без родителска грижа; на 3 деца жертви на насилие; на 2 деца в опасност от увреждане на здравето.

Осъществените дейности за **превенция на насилието и преодоляване на проблемното поведение** чрез включване на отделни ученици в дейности за въздействие върху вътрешната мотивация и за оказване на психологическа подкрепа за учебната 2018/2019 година се изразяват в следното: местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни се състоят от обществени възпитатели, които работят с ученици с проблемно поведение. Извършват превантивна дейност за преодоляване и за недопускане на нарушения от малолетни и от непълнолетни. Организирано са масови мероприятия за ангажиране на свободното време на учениците, представяне на положителни модели за поведение, лекции, беседи с представители на Български червен кръст, Регионална здравна инспекция – Шумен, Детска педагогическа стая. Възпитателните дела през 2019 г. са намалели спрямо тези от 2018 г.

В часовете на класа се обсъжда темата за насилието и преодоляване на проблемното поведение. Организирано са срещи с представители на МВР, местните комисии за борба с

противообществените прояви на малолетни и непълнолети, обсъждат се с учениците теми относно употребата на алкохол, наркотични вещества, тютюневи изделия; превенция на противообществените прояви и на агресията.

Осъществява се сътрудничество между училище, семейство, ДПС, дирекция „Социално подпомагане“. В община Велики Преслав например, през 2017 г. са обхванати 15 малолетни и непълнолетни в образователната система; регистрирани са 14 извършени престъпления – кражби, от които 3 джебчийски, 11 на селскостопанска продукция; в риск: 2 деца живеят при единия родител; 1 дете живее при близки и роднини; настанени в специализирана институция са 8 деца. С децата работят 2 обществени възпитатели и секретаря на МКБППМН. През 2018 г. 37 малолетни и непълнолетни са обхванати в образователните институции; 8 са противообществените прояви – непристойно поведение, хулигански прояви; 18 са извършените престъпления – 12 извършени кражби, от които 12 на селскостопанска продукция, 1 телесна повреда, 5 други видове престъпления; в риск са 2 деца, които живеят при единия родител; 1 дете живее при близки и роднини; настанени в специализирана институция са 11 деца; 1 дете е било жертва на физическо насилие. През 2019 г. 8 малолетни и непълнолетни са обхванати в образователни институции; престъпленията и противообществените прояви са: 4 престъпления – кражби, от които 2 взломни и 2 джебчийски; в риск са 1 дете живещо при близки и роднини; 1 дете, настанено в специализирана институция. За осъществяване на дейностите по превенция на насилието и преодоляване на проблемното поведение на малолетни и непълнолетни, в Община Нови пазар съвместно работят Местната комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, отдел „Закрила на детето“, инспектор от „Детска педагогическа стая“, Център за обществена подкрепа, Център за подкрепа за личностно развитие и училищата, разположени на територията на общината. Дейността на комисията е организирана в съответствие със Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (ЗБППМН). Съставът ѝ е определен със заповед на кмета на община Нови пазар, като неин председател на основание чл. 6, ал. 2 от ЗБППМН е заместник-кмет на община Нови пазар. През 2018 г. са образувани 23 възпитателни дела относно малолетни и непълнолетни извършители на противообществени прояви – кражби, бягство от дома, хулигански прояви. Усилията на Местната комисия за борба срещу противообществените прояви, със съдействието на Отдел „Закрила на детето“ към Дирекция „Социално подпомагане“, двата центъра за обществена подкрепа в Нови пазар и „Детска педагогическа стая“, са насочени към превенция на противообществените прояви, като акцентът е поставен върху корекционно-възпитателния аспект на дейността на комисията. Към МКБППМН – Нови

пазар работят 5 обществени възпитатели, които оказват помощ на родителите и децата, като съдействат за правилното организиране и мотивиране за участие в учебно-възпитателния процес. Въпреки това, не са малко родителите, които се отнасят безотговорно към родителските си задължения, и техните деца най-често отпадат преждевременно от училище и извършват противообществени прояви. Основен приоритет в дейността на МКБППМН – Шумен е превантивната дейност за недопускане на нарушения от малолетни и непълнолетни. Комисията осъществява и контрол върху семействата – настойници и попечители, свързан с подпомагането им според техните потребности. На територията на общ. Шумен са регистрирани 46 противообществени прояви, изразяващи се в повреда на чужда собственост, бягство от дома, употреба на психоактивни вещества. Извършените противообществени прояви са от 67 ученици. Престъпленията за периода са 100 – кражби, унищожаване на имущество, блудство, хулиганство, др. престъпления, извършени от 103 ученици. Проведени са 18 кампании за превантивни действия с включени инициативи за превенция на противообществени прояви, наркомании, насилия, киберпрестъпления, трафик на хора. Изготвени и разпространени са брошури и дипляни. Организиран са прожекции на филми, спортни празници, конкурс за активна ученическа позиция по зададена актуална тема, презентации. Участниците в инициативите са 3850. Ангажираните специалисти за работа с децата и учениците са секретарят на Местната комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, 10 обществени възпитатели, 2 психолози, 1 старши експерт „Превенция на девиантни прояви“.

Допълнителна подкрепа за личностно развитие се оказва на деца и ученици предимно в риск и от специалистите в социалните услуги – центровете за обществена подкрепа. За периода децата и учениците в риск се установяват предимно извън образователните институции – общо над 300 деца за област Шумен. Над 250 деца са били включени за работа по конкретен случай. Все още има момичета, родили под 18 г. – 39 момичета.

Осъществена е целенасочена работа за **превенция на отпадането** на учениците от училище по Механизма за съвместна работа на институциите по обхващане и включване в образователната система съгласно ПМС № 100/08.06.2018 г.. Всички институции са ангажирани с общи усилия да върнат в образователната система повече деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст.

Всички дейности в образователните институции извън задължителните учебни часове по учебни предмети представляват предоставяне на обща подкрепа за личностното развитие на децата и учениците. Участниците в тези дейности се увеличават и като брой и като видове специалисти и като институции в посока приобщаване на всяко дете към образователната

система за постигане на максимални резултати, съответстващи на потенциала му за развитие и реализация.

Допълнителната подкрепа за личностно развитие на децата и учениците за периода 2017 – 2019 г. се осъществява в образователните институции в област Шумен – детските градини, училищата, центровете за подкрепа за личностно развитие и РЦПППО – Шумен, осигурява се краткосрочна и дългосрочна допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците със специални образователни потребности, а за децата в риск, с изяви дарби и с хронични заболявания на този етап се осигурява обща подкрепа.

Допълнителната подкрепа за личностно развитие се реализира от детската градина и училището чрез план за подкрепа, изготвен за дете или ученик. Допълнителната подкрепа за личностно развитие включва: работа с дете или ученик по конкретен случай; психо-социална рехабилитация, рехабилитация на слуха и говора, зрителна рехабилитация, рехабилитация на комуникативните нарушения и при физически увреждания; осигуряване на достъпна архитектурна, обща и специализирана подкрепяща среда, технически средства, специализирано оборудване, дидактически материали, методики и специалисти; предоставяне на обучение по специалните учебни предмети за учениците със сензорни увреждания; ресурсно подпомагане.

Когато на дете или ученик се предоставя допълнителна подкрепа за личностно развитие в образователна институция, на това дете или ученик не се предоставя такава дейност в други услуги, включително в социални услуги.

Екип за подкрепа за личностно развитие, определен от директора на детската градина или на училището, извършва оценка на индивидуалните потребности за установяване на необходимостта от допълнителна подкрепа. Регионалният екип за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците със специални образователни потребности (РЕПЛРДУСОП) към Регионалния център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование (РЦПППО) – Шумен извършва оценка (ако в детската градина или училището не може да се сформира екип за оценка поради липсващи специалисти), одобрява или не одобрява предоставянето на допълнителна подкрепа за личностно развитие на детето или на ученика. Директорът на детската градина или училището определя със заповед екип за подкрепа за личностно развитие за конкретно дете или ученик със специални образователни потребности, в риск, с изяви дарби или с хронично заболяване, за всяка учебна година.

Допълнителната подкрепа за личностно развитие на децата и учениците в област Шумен се осигурява и предоставя от специалисти в РЦПППО – Шумен, от специалисти, назначени в детски градини и в училищата, и в центровете за специална образователна подкрепа.

Допълнителната подкрепа за личностно развитие на децата в детските градини през учебната 2018/2019 година се предоставя от 14 специалисти.

РЦПППО – Шумен има координираща, консултативна, образователна, диагностична и методическа функция в областта на приобщаващото образование и допълнителната подкрепа за личностно развитие на децата и учениците в институциите в системата на предучилищното и училищното образование.

РЦПППО – Шумен осъществява следните дейности: осигурява координация на дейностите във връзка с оценката на индивидуалните потребности на децата и учениците със специални образователни потребности и координира изпълнението на плана за подкрепа на детето; консултира родители, учители и специалисти за усвояването на различни форми и техники на работа с деца и ученици със специални образователни потребности и за използването на различни видове терапии – фамилна терапия, арттерапия, кинезитерапия, ерготерапия, сензорна интеграция и др., съобразно индивидуалните потребности на децата и учениците; изразява становище за определяне на формата на обучение на учениците със специални образователни потребности; изразява становище за насочване на деца и ученици със специални образователни потребности за обучение в изнесени групи и паралелки в центровете за специална образователна подкрепа след заявено желание на родителя, по предложение на екипа за подкрепа за личностно развитие на детето или ученика; поддържа информация съгласно чл. 145, ал. 2 от Наредба за приобщаващото образование за децата и учениците със специални образователни потребности (СОП) и за назначените видове и брой специалисти, предоставяна от директорите на детските градини, училищата, центровете за специална образователна подкрепа; организира и провежда обучения на педагогическите специалисти; издава удостоверения за допълнително обучение или специализация в различни форми за повишаване на квалификацията и присъжда квалификационни кредити за проведените обучения; провежда краткосрочни модулни обучения на всички помощници на учителя.

Регионалният екип за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците със специални образователни потребности към РЦПППО – Шумен определя мобилни групи, които на място в детската градина или в училището извършват оценка и/или одобряване или неодобряване предоставянето на допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците със специални образователни потребности; отлага по обективни причини от задължително обучение в I клас деца със специални образователни потребности след подадено заявление от родителя, когато здравословното състояние и/или индивидуалните потребности на детето не позволяват постъпване в I клас; приема заявления на родители за насочване на

деца и ученици със специални образователни потребности за обучение в специални училища за ученици със сензорни увреждания; изготвя становища за насочването на ученици със специални образователни потребности, които ще получат удостоверение за VII клас и удостоверение за X клас, за продължаване на обучението им в профили и в специалности по професии, които са съобразени с индивидуалните им потребности и здравословното им състояние.

Специалистите в РЦПППО – Шумен – експерти и педагогически специалисти през учебната 2017/2018 година са били 25, а през учебната 2018/2019 година – 24.

Като обучаваща институция РЦПППО – Шумен е провела квалификация и обучения на педагогически и непедагогически специалисти: чрез краткосрочни модулни обучения на помощник на учителя са обучени 16 лица от 7 образователни институции. Проведени са обучения на педагогическите специалисти с присъдени квалификационни кредити след изготвена програма за квалификация на педагогическите специалисти в област Шумен – за учебната 2018/2019 година и график за провеждане на обученията. Програмата предостави възможности за обучение по 2 теми, свързани с процедурите за предоставяне на допълнителна подкрепа на децата със специални образователни потребности и за изграждането на подкрепяща среда. Програмата за квалификация на педагогическите специалисти с приложен график за обученията и регистрационна форма за участие се изпраща до всички детски градини и училища на територията на област Шумен.

През учебната 2018/2019 година са проведени 7 обучения на педагогическите специалисти със 117 участници: координатори, членове на екипи и специалисти от централните за специална образователна подкрепа (ЦСОП). Обученията преминават при много добра активност и заинтересованост от страна на участниците в дискусии, решаване на практически задачи и казуси, както и задача за самостоятелна работа. Дава се възможност за обединяване на идеи и умения чрез комбиниране на упражнения, работа в малки групи и ролеви игри. Участниците получават удостоверение за участие в обучение с продължителност 16 академични часа с присъден 1 квалификационен кредит. РЦПППО – Шумен изготвя и разпространява на флаери и плакати в училищата и детските градини в област Шумен по случай 2-ри април – Световен ден за информираност за аутизма; проведе дискуссионни форуми на тема: „Добри практики за осигуряване на допълнителната подкрепа за личностно развитие на децата и учениците“ и „Аутизмът – невидимото за очите“.

Специалистите от РЦПППО – Шумен предоставят допълнителна подкрепа за личностно развитие на следните деца и ученици:

№	Вид на специалните образователни потребности на децата и учениците	учебна 2016/2017 г.	учебна 2017/2018 г.	учебна 2018/2019 г.
1.	Интелектуални затруднения	105	61	44
2.	Обучителни трудности	48	36	41
3.	Физически увреждания	10	3	4
4.	Слухово увреждане	9	9	6
5.	Зрителни нарушения	2	3	3
6.	Синдром на Даун	3	2	2
7.	Множество увреждания	10	9	19
8.	Езиково-говорни нарушения	12	5	7
9.	Разстройства от аутистичния спектър	8	4	8
10.	Емоционални и поведенчески разстройства	19	13	10
Общ брой:		226	145	144

За последните две учебни години подкрепата на децата от назначени към училищата и детските градини специалисти се увеличава.

За периода 2017 – 2019 г. от специалистите в РЦПППО – Шумен са извършени 484 оценки на индивидуалните потребности на деца и ученици със специални образователни потребности. За посочения период няма извършени повторни оценки поради несъгласие на родителите. Одобрена е допълнителна подкрепа за личностно развитие на 295 деца и ученици. От тях – краткосрочна подкрепа за 157 деца и ученици, а дългосрочна подкрепа за 138 деца и ученици. За 31 деца и ученици в област Шумен с извършена оценка на индивидуалните потребности от екипите в училище и в детската градини не е одобрена допълнителна, а е препоръчана обща подкрепа за личностно развитие. От общо подадени 20 заявления от родителите за периода 2017 – 2019 г. са отложени по обективни причини 14 деца от задължително обучение в I клас, а за 6 деца е препоръчана обща подкрепа в детската градина. Насочени са ученици със СОП след завършен VII клас към профили и професии, които не са противопоказни за здравословното им състояние: през учебната 2016/2017 година – 9 ученици; през учебната 2017/2018 година – 25 ученици; през учебната 2018/2019 година – 38 ученици. 12 ученици с хронични заболявания са насочените за прием след VII клас в професионални и профилирани паралелки.

Допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците се осъществява и от специалистите в ЦСОП – Шумен и в ЦСОП „ХЕЛА“ – гр. Нови пазар, които функционират във връзка и взаимодействие с образователните институции, със социални услуги в общността, с лечебни заведения, с интегрирани здравно-социални услуги и с родителите. На децата и учениците със специални образователни потребности се осигурява педагогическа и психологическа подкрепа за оптимално развитие на силните страни и способностите;

коригиране и компенсиране на обучителните затруднения; постигане на очакваните резултати от обучението и стимулиране на цялостното им развитие за успешна социална и професионална реализация.

Приобщаващото образование се приема в образователните институции на територията на област Шумен като неоспорим национален приоритет. Прилагат се различни нормативно регламентирани форми за цялостна и индивидуална подкрепа на децата и учениците. Увеличава се броят на децата и учениците, часовете и педагогическите специалисти за предоставяне на обща подкрепа за личностно развитие. Много внимателно и точно се определя видът и продължителността на подкрепата по предложение на специалистите и се утвърждава със заповед на директора на институцията най-често с график за провеждане. Налице са положителните резултати при повечето от децата.

Тенденциите са насочени към увеличаване на броя назначени специалисти в образователните институции – ресурсни учители, психолози, логопеди, рехабилитатори, помощници на учителя, образователни медиатори, социални работници, кариерни консултанти и др. с цел подкрепа на детето и ученика изцяло в образователната институция.

Работата с децата с обучителни затруднения започва още след установяване на затруднението или след първата слаба оценка. Така се предотвратява натрупването на голямо количество дефицити от учебното съдържание и определянето на по-голям брой часове за допълнително обучение и консултиране по учебния предмет.

Директорите не се ограничават с познаване на нормативните документи в сферата на образованието, а и в социалната сфера, тясно свързана с подкрепата за личностно развитие.

Увеличава се компетентността на директорите и специалистите относно изискванията, регламентирани в нормативните документи и процедурите за изпълнението им, възможностите за осигуряване на специалисти и финансиране за предоставянето на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците. Повишават се знанията и уменията на педагогическите специалисти за идентифициране на необходимостта от различни видове подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, формата и продължителността за предоставянето им.

В училищата и детските градини все още продължава трудно и предпазливо идентифициране на деца и ученици в риск, тъй като критериите на институциите в образователната и в социалната сфера са различни.

Основното предизвикателство остава намаляване на броя на децата и учениците, преждевременно напускащи образованието и обучението, включване в образование и грижи за децата в ранна възраст.

SWOT – АНАЛИЗ

ИКОНОМИЧЕСКИ, ТЕХНОЛОГИЧЕСКИ И ФИНАНСОВИ ФАКТОРИ

Силни страни:

Механизъм за финансиране на делегираните от държавата местни дейности.

Гарантирано финансиране и стабилност на образователните институции и прилагане на системи за финансово управление и контрол.

Участие в проекти и национални програми.

Усъвършенстване на учебните и на техническите средства за управление, обучение и комуникация.

Контрол на отсъствията и успеха на учениците.

Действащ държавен образователен стандарт за физическата среда, библиотечното и информационното осигуряване в образователните институции.

Разнообразие на образователни институции и оптимална мрежа с осигурени възможности за избор на образование и квалификация.

Създадени условия за обучение, образование и квалификация на децата и учениците – материална база, целодневна организация, общежития, транспорт, хранене и др., повишаващи качеството на живот на децата и учениците.

Слаби страни:

Недостатъчни средства за издръжка на едно дете/ученик за календарна година.

Липса на регулярна система за осигуряване на средства за капиталови разходи за ремонти и създаване на подкрепяща среда.

Недостиг на ресурси за изграждане и поддържане на спортни площадки и физкултурни салони.

Липса на регламент на местно ниво за осигуряване и финансиране на материална база и ежедневна медицинска и стоматологична грижа в образователните институции.

Недостиг на специалисти и институции във всяка община за увеличаване на възможностите за подкрепа за личностното им развитие.

Невъзможност за осигуряване на едносменен режим и целодневна организация на учебния ден в част от училищата.

Липса на центрове за подкрепа за личностно развитие на територията на част от общините.

Обучение в слети паралелки.

СОЦИАЛНИ И КУЛТУРНИ ФАКТОРИ

Силни страни:

Информираност на обществото за задължителната предучилищна подготовка от 5 годишна възраст.

Осигурен достъп до образование чрез безплатен транспорт и безплатна храна.

Иновативни методи на работа в образователните институции.

Условия за изява на децата и учениците в различни форми.

Гарантиран достъп до образование на деца и ученици с изявени дарби, в риск, с хронични заболявания и със специални образователни потребности.

Осигуряване на услуги за деца извън образователната система с избягване на дублирани дейности и финансиране.

Слаби страни:

Демографски и миграционни проблеми.

Липса на механизъм за събиране на информация за децата и учениците в чужбина и образованието им там.

Липса на мотивация у родителите и в образователните институции за предоставяне на обща подкрепа за личностно развитие на децата и учениците с обучителни затруднения

Затруднения при осигуряване на достъпна архитектурна и изграждане на образователна подкрепяща среда в образователните институции.

Деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст в риск от отпадане, отпаднали и трудно реинтегриращи се.

Липса на мотивация за постигане на добри резултати в образователния процес при учениците и родителите.

Затруднена координация между институциите, работещи с деца.

Наличие на сегрегирани институции и дискриминиране на деца и ученици по различни признаци.

ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ

Силни страни:

Грижа за здравето от медицински специалисти в образователните институции.

Мотивирани педагогически и непедagogически специалисти, ученици и родители за високи резултати в образователния процес.

Повишаване на квалификацията на педагогическите и непедagogическите специалисти и на родителите.

Голям брой учители с допълнителна квалификация и правоспособност.

Слаби страни:

Липса на мотивиран и квалифициран персонал за работа с деца и ученици с одобрена допълнителна подкрепа за личностно развитие и за предоставяне на обща подкрепа .

Увеличаване на възрастта на педагогическите специалисти.

Недостатъчен брой специалисти за предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците.

ВЪЗМОЖНОСТИ

Увеличаване на видовете профили и професии за избор от родителите е учениците.

Обучение и квалификация на специалисти, работещи с деца и ученици с одобрена допълнителна подкрепа за личностно развитие.

Квалификация на специалисти за предоставяне на обща подкрепа за личностно развитие на децата и учениците .

Квалификация и мотивация на работещите с деца и ученици за предотвратяване на рисковете от отпадане от образователната система.

Повишаване на качеството на професионалното образование на учениците.

Подобряване на качеството на живот – здравословно хранене, грижа за здравето, приобщаваща среда, поощряване на постиженията.

ЗАПЛАХИ

Динамика на социалните процеси, водеща след себе си миграция, ниска раждаемост и промяна на нормативни актове.

Недостатъчно делегирани средства за осигуряване на материална база и приобщаваща среда в образователната институция според индивидуалните потребности на всяко дете и ученик.

Различно ниво на качеството на образование на децата и учениците в различни институции.

Увеличаване на броя деца и ученици от уязвими групи – по етнически, социални, семейни, здравословни и др. причини.

Увеличаване на броя на лицата с ниско образование.

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Философията на приобщаването и подкрепата за постигане на личностно развитие на децата и учениците не получава достатъчно популярност сред институциите, работещи с деца и ученици извън системата на предучилищното и училищното образование. За достигане на положителни резултати е необходима промяна на нагласите към приемане на различията и подкрепа за приобщаване на децата и техните родители към активно участие в образователния процес за оптимално развитие на личността. Удовлетворяването на индивидуалните потребности на децата имат значение за запазване на тяхната идентичност, традиции и ценностна система, и в същото време за приобщаването им към изискванията на образователната система.

Приемане на различията, подкрепа и възпитание, мотивиране, квалификация, участие, грижа – това са ключовите понятия за планиране и осъществяване на подкрепата за приобщаване на децата и учениците.

III. СТРАТЕГИЧЕСКА И ОПЕРАТИВНИ ЦЕЛИ

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ:

Осигуряване и предоставяне на обща подкрепа за личностно развитие на всички деца и ученици според индивидуалните им потребности. Осигуряване и предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие за децата и учениците според индивидуалните им потребности. Развитие на институциите в област Шумен в посока за увеличаване на възможностите за осигуряване и предоставяне на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците. Приобщаване на родителите на всички нива в процесите за осигуряване на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците от област Шумен.

ОПЕРАТИВНИ ЦЕЛИ:

1. Подобряване на условията за равен достъп до образование на всички деца и ученици чрез осигуряване на достъпна физическа и архитектурна среда.
2. Подобряване на социалната и психологическата среда в институциите, предоставящи подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, чрез изграждане на позитивен организационен климат, основан на обща институционална политика и като израз на общата воля и координирани усилия на всички участници в процесите за подкрепа на децата и учениците.
3. Идентифициране на индивидуалните потребности на децата и учениците във всички институции в област Шумен.
4. Осигуряване и предоставяне на обща подкрепа за личностно развитие на децата и учениците във всички институции в област Шумен с цел развиване на потенциала на всяко дете и на всеки ученик съобразно индивидуалните му потребности.
5. Осигуряване и предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците в институциите, работещи с деца, в област Шумен.
6. Осъществяване на възпитателна работа в институциите, работещи с деца и ученици, в областта на патриотичното, естетическото, физическото, мултикултурното, здравното и екологичното възпитание.

МЕРКИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА СТРАТЕГИЧЕСКАТА И НА ОПЕРАТИВНИТЕ ЦЕЛИ:

1. Оперативна цел: Подобряване на условията за равен достъп до образование на всички деца и ученици чрез осигуряване на достъпна физическа и архитектурна среда

1.1. Мярка: Осигуряване на достъпна архитектурна и физическа среда за всички деца и ученици.

1.1.1. Осигуряване, използване и прилагане на иновативни подходи и съвременни технологии за архитектурна и физическа достъпност, които в най-голяма степен да отговорят на потребностите на децата и учениците.

1.1.2. Осигуряване на подходящи входни и комуникационни пространства.

1.1.3. Обособяване на помещения и пространства за обща ползване.

1.1.4. Изграждане и осъвременяване на санитарно-хигиенни и спомагателни помещения.

1.1.5. Устройване на учебни места за деца в инвалидни колички и за ученици с увреден слух с достатъчна осветеност.

1.1.6. Оборудване при необходимост на учебни места за ученици с увреден слух с подходяща апаратура.

1.1.7. Осигуряване при необходимост на специализирана техника за ученици с нарушено зрение.

1.1.8. Осигуряване на подходящи помещения за кабинети за рехабилитация на слуха и говора, за логопедични кабинети, за ресурсни и други специализирани кабинети.

1.1.9. Осигуряване на достъп и обслужване във всички помещения в институцията – библиотека, компютърни и административни кабинети и др.

1.1.10. Организиране при необходимост и при решение на екипите в образователните институции на работни и игрови кътове за индивидуална работа и кътове за почивка.

1.2. Мярка: Осигуряване на достъп до информация и комуникации.

1.2.1. Достъпност до средства за информация и комуникация – телефони, компютри, интернет и др.

1.2.2. Осигуряване на информация за правата и задълженията на децата и учениците, за предлаганите дейности и програми за обучение и подкрепа, и предоставянето им в достъпен формат.

1.2.3. Осигуряване на познавателни книжки, учебници и учебни комплекти според индивидуалните потребности на детето или ученика.

1.2.4. Предоставяне на достъпна мултимедийна образователна среда, специализирани софтуерни продукти, аудио-визуални средства, алтернативни форми за комуникация и за предаване на информация на децата и учениците при необходимост.

1.2.5. Промяна на методическите методи и средства в групата/класната стая при наличие на деца и ученици от уязвими групи.

1.2.6. Своевременно предоставяне на необходимата информация на родителите на децата и учениците относно възможностите за продължаване на обучението и образованието и за предоставянето на обща и/или допълнителна подкрепа за личностно развитие в институциите в област Шумен.

1.2.7. Предоставяне на своевременна и актуална информация на децата, учениците и техните родители относно възможностите за: отлагане от обучението в I клас по обективни причини; насочване на ученици след VII клас с хронични заболявания, с физически и сензорни увреждания, със специални образователни потребности по чл. 120, ал. 7 от Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО), от центровете за настаняване от семеен тип и ученици, настанени в приемни семейства.

1.2.8. Предоставяне на актуална информация на родителите на децата и учениците съобразно индивидуалните им потребности относно възможностите за ползване на различни видове услуги – образователни, медицински, социални, правни и др., предоставяни от институциите на територията на област Шумен.

1.3. Мярка: Осигуряване на достъп до учебните програми и учебното съдържание.

1.3.1. Осигуряване на непрекъснатост на прехода и адаптиране на децата и учениците през различните етапи и степени на образование.

1.3.2. Адаптиране на учебното съдържание съобразно индивидуалните потребности на децата и учениците със специални образователни потребности в изготвяните индивидуални учебни програми по учебните предмети от индивидуалния учебен план.

1.3.3. Осигуряване на терапевтична подкрепа и рехабилитация на децата и учениците.

1.3.4. Осигуряване на обучение по учебни програми по специалните учебни предмети за децата и учениците със сензорни увреждания.

1.3.5. Използване на подходящи учебни материали и учебни помагала.

1.4. Мярка: Осигуряване на квалифицирани специалисти в институциите, предоставящи обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, съобразно индивидуалните им потребности.

1.4.1. Осигуряване на обучение и мотивиране на специалисти за предоставяне на обща подкрепа за личностно развитие на децата и учениците според индивидуалните им потребности във всички институции в област Шумен.

1.4.2. Осигуряване на обучение и мотивиране на специалисти за предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците според индивидуалните им потребности в образователните институции в област Шумен.

1.4.3. Осигуряване на възможности за повишаване на квалификацията на специалистите, предоставящи подкрепа за личностно развитие на децата и учениците.

1.4.4. Създаване на екипи за подкрепа за личностно развитие за децата и учениците със специални образователни потребности с включени висококвалифицирани специалисти.

1.5. Мярка: Намалване на дела на отпадналите и на преждевременно напусналите деца и ученици образователната система, чрез осъществяване на дейности съгласно Механизма за съвместна работа на институциите по обхващане и включване в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст.

1.5.1. Своевременно осъществяване на дейности от институциите на територията на област Шумен съгласно Споразумение за сътрудничество и взаимодействие между Министерството на образованието и науката и Министерството на вътрешните работи от месец август 2018 г.

1.5.2. Префокусиране на работата на екипите за обхват към деца и ученици, допуснали застрашителен брой отсъствия.

1.5.3. Ефективна работа на новите постоянно действащи екипи за обхват в детските градини и училищата.

1.5.4. Създаване на успешни практики в образователните институции при работа по конкретни случаи.

1.5.5. Осъществяване на добро партньорство с другите институции, с родителите, с неправителствени организации, с медиатори, при изпълнението на предложените мерки и ефективността им за преодоляване на риска от отпадане в задължителна предучилищна и училищна възраст и от преждевременно напускане на училище на младежите над 16 г.

1.6. Мярка: Подкрепа на образователните институции, осигуряващи транспорт на деца и ученици от детските градини и училищата.

1.6.1. Осъществяване на контрол за осигуряване на най-подходящи маршрути и безопасен транспорт за пътуващите деца и ученици.

1.6.2. Съдействие от общинските и областните органи по компетентност за осигуряване на безопасното пътуване на децата и учениците.

2. Оперативна цел: Подобряване на социалната и психологическата среда в институциите, предоставящи подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, чрез изграждане на позитивен организационен климат, основан на обща институционална политика и като израз на общата воля и координирани усилия на всички участници в процесите за подкрепа на децата и учениците.

2.1. Мярка: Дейности по Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование.

2.1.1. Запознаване на децата, учениците, родителите и персонала в институциите, работещи с деца, с видовете насилие и тормоз съгласно Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето.

2.1.2. Утвърждаване на позитивна дисциплина в процеса на общуване между участниците в образователния процес и представителите на институциите, работещи с деца.

2.1.3. Развитие на общността на образователната институция в посока за подкрепа на постиженията на децата и учениците.

2.1.4. Създаване на политика за превенция и интервенция на тормоза и насилието в образователната институция съгласно Приложение 2 към Механизма.

2.1.5. Разработване на система от мерки за реализиране на сигурна образователна среда.

2.1.6. Включване на родителите като партньори в дейностите по превенция и интервенция.

2.1.7. Ресурсна обезпеченост на образователните институции чрез ежегодно обучение на служители по теми, свързани с насилието и тормоза, и за интервенция в ситуации на тормоз.

2.1.8. Осигуряване на информация и материали по темата за насилието и тормоза в детската градина/училището за децата, учениците и родителите, информация за наличните ресурси в общността и др.

2.1.9. Класифициране и регистриране на формите на насилие и тормоз и предприемане на съответни действия в образователните институции съгласно Приложение 1 към Механизма.

2.1.10. Преодоляване на безразличието и бездействието към проявите на насилие и тормоз чрез подаване на сигнали за деца в риск от лица и институции съгласно Приложение 3 към Механизма.

2.1.11. Осъществяване на дейности в образователната институция съгласно Алгоритъм за прилагане на Механизма.

2.1.12. Събиране на информация и предприемане на мерки относно наличието на насилие и тормоз между децата и учениците в образователните институции чрез използване на въпросниците към Механизма.

2.1.13. Участие на представители на институциите извън образователната система в подобряването на социалната и психологическата среда при предоставяне на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците.

2.2. Мярка: Дейности в образователната институция за въздействие върху вътрешната мотивация за преодоляване на проблемно поведение на детето или ученика и за справяне със затрудненията му с приобщаването в образователния процес и в институционалната среда, с участието му в дейността на институцията и с поведенческите му прояви.

2.2.1. Изясняване на възникнал проблем чрез обсъждане между ученика и класния ръководител и получаване на подкрепа за разрешаването му.

2.2.2. Използване на посредник при решаване на конфликт в училище.

2.2.3. Консултиране на детето или ученика с психолог или педагогически съветник.

2.2.4. Включване на ученика в група за повишаване на социалните умения за общуване и за решаване на конфликти по ненасилствен начин.

2.2.5. Насочване на детето към занимания, съобразени с неговите потребности.

2.2.6. Индивидуална подкрепа на ученика от личност, която той уважава (наставничество).

2.2.7. Предоставяне на възможности за участие на ученика в дейности в полза на паралелката или училището, включително в доброволчески инициативи.

2.2.8. Информирание, съдействие и участие на родителя в дейностите за въздействие върху вътрешната мотивация на детето или ученика.

2.2.9. Информирание на родителите относно изискванията за отчитане на отсъствията на учениците по уважителни и по неуважителни причини.

2.2.10. Информирание на родителите относно условията и реда за налагане на санкции на учениците и за участието им в тези процедури.

2.2.11. Разширяване на обхвата от ученици и повишаване на ефективността на групите за целодневна организация на учебния ден в училищата.

2.3. Мярка: Насърчаване на участието на образователните институции в национални програми и проекти.

2.3.1. Идентифициране на необходимостта от разработване и прилагане на дейности по национални програми и проекти. Осигуряване на достъп до информация за своевременно разработване и кандидатстване по програми и проекти.

2.4. Мярка: Разработване и прилагане на програми за предоставяне на равни възможности и за приобщаване на децата и учениците от уязвими групи.

2.4.1. Идентифициране на деца и ученици от уязвими групи - от етнически групи, със социално неравностойно положение, с поведенчески проблеми, в риск, със заболявания и увреждания и други.

<h3>3. <u>Оперативна цел:</u> Идентифициране на индивидуалните потребности на децата и учениците във всички институции в област Шумен, работещи с деца</h3>
--

3.1. Мярка: Ранно оценяване на потребностите от подкрепа за личностно развитие на децата в процеса на предучилищното образование.

3.1.1. Ранно оценяване на индивидуалните потребности за установяване на необходимостта от подкрепа за личностно развитие на децата, постъпващи за първи път в детска градина, от 3 г. до 3 г. и 6 м. чрез скрининг тест от обучените за провеждането му учители в детските градини

3.1.2. Изграждане от педагогическите специалисти в детските градини на модел за осъществяване на ранно оценяване на индивидуалните потребности за установяване на

необходимостта от подкрепа за личностно развитие на децата на 5 г. и на 6 г. преди постъпването им в I клас – на които не е осъществен скрининг- тест между 3 г. и 3 г. и 6 м.

3.1.3. Определяне на необходимост от допълнителни модули за децата, които не владеят български език.

3.1.4. Осъществяване на ранното оценяване индивидуално на всяко дете с писменото съгласие на родителя след информирането му за начина на провеждането. Запознаване на родителя с резултатите от оценяването.

3.1.5. Организиране и провеждане на методическа подкрепа от Регионалното управление на образованието – Шумен и участие в обучения и квалификационни форми на педагогическите специалисти, които извършват оценяването.

3.2. Мярка: Оценка на индивидуалните потребности на детето и ученика за осигуряване на обща или допълнителна подкрепа за личностно развитие.

3.2.1. Определяне на необходимост от извършване на оценка на индивидуалните потребности за предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие на детето при следните случаи: затруднения във физическото, познавателното езиковото, социалното, сензорното, емоционалното и творческото развитие на детето спрямо децата от същата възрастова група; наличие на рискови фактори и обстоятелства в средата на детето; наличие на хронични заболявания, които възпрепятстват обучението и включването на детето в дейността на детската градина; наличие на изявиени силни страни на детето в областта на изкуствата и спорта.

3.2.2. В зависимост от резултатите от ранното оценяване на детето, координаторът в образователната институция съвместно с родителя определят за всяко дете дейности от обща или допълнителна подкрепа за личностно развитие.

3.2.3. Извършване на оценка на индивидуалните потребности на детето или ученика от екип за подкрепа за личностно развитие, определен със заповед на директора на образователната институция.

3.2.4. Събиране и анализиране на специфична информация в срок от 14 дни до 3 месеца от началото на учебната година (по всяко време за децата с индикации за СОП) за функционирането на детето или ученика – силни страни, затруднения, потенциал за оптимално развитие, участие в образователния процес и възможности за реализация – от специалистите в детската градина и училището, от външни специалисти, включително информация и документи за здравословното му състояние и документи, удостоверяващи постиженията на детето с изявиени дарби.

3.2.5. Информирание и съдействие на родителите за представянето на необходимите документи за извършване на оценката на индивидуалните потребности на детето и ученика.

3.2.6. Осигуряване на необходимите специалисти за извършването на оценка на индивидуалните потребности на детето или ученика: със специални образователни потребности (психолог, педагогически съветник, логопед, ресурсен учител, рехабилитатор на слуха и говора, учител на деца с нарушено зрение, учител в групата или класен ръководител, други учители, специалисти от ЦПЛР, работещи с детето, медицински специалист).

3.2.7. Осигуряване и използване от специалистите в екипа за оценката на индивидуалните потребности на децата и учениците на адаптирани за българските условия инструменти; отчитане на образователните и личните постижения на детето и социалното и емоционалното му развитие; отчитане наличието на неблагоприятни условия на средата; проучване на постижения, надвишаващи постиженията на техните връстници; вземане предвид мнението на родителя и на детето; гарантиране достъпа на информация за родителя през всички етапи на оценяването; спазване на етичния кодекс на детската градина или училището.

3.2.8. Спазване на изискването за индивидуална оценка на индивидуалните потребности на детето от всеки специалист.

3.2.9. Осигуряване на възможност за писмено изразяване на съгласието или несъгласието на родителя с извършената оценка на индивидуалните потребности и с решението за предложената подкрепа за личностно развитие на детето или ученика.

3.2.10. Информирание на родителите за възможностите за извършване на функционална оценка на децата и учениците с увреждания и предоставяне на личен асистент съгласно Закона за личната помощ.

4. Оперативна цел: Осигуряване и предоставяне на обща подкрепа за личностно развитие на децата и учениците във всички институции, работещи с деца в област Шумен, с цел развиване на потенциала на всяко дете и ученик съобразно индивидуалните му потребности

4.1. Мярка: Осигуряване и предоставяне на обща подкрепа за личностно развитие на децата в детската градина и на учениците в училище.

4.1.1. Осигуряване и предоставяне на обща подкрепа за личностно развитие на децата и учениците чрез екипна работа между учителите и другите педагогически специалисти, включително специалистите от другите институции.

4.1.2. Превенция на обучителните затруднения.

4.1.3. Обучение чрез допълнителни модули за деца в детската градина, които не владеят български език.

4.1.4. Разработване и прилагане на програми за психомоторно, познавателно и езиково развитие на децата в детската градина.

4.1.5. Организиране и провеждане на индивидуална и групова работа при установени езикови или емоционално-поведенчески или сензорни затруднения.

4.1.6. Изготвяне от учителите в групата два пъти в учебната година на доклад за установяване на напредъка на всяко дете въз основа на материали от дейността му и на писмени становища от логопеда, психолога или от друг специалист за развитието на детето. Изготвяне на доклад от специалистите, работили с детето, до директора на детската градина в края на учебната година.

4.1.7. Определяне на конкретни дейности за отделни ученици или група ученици, насочени към превенция на насилието и преодоляване на проблемното поведение.

4.1.8. Регламентиране на училищно ниво на процедури за организиране и провеждане на допълнително обучение на учениците по учебни предмети.

4.1.9. Активно участие на координатора, класния ръководител и учителите при определянето на потребностите от допълнително обучение по учебни предмети на ученика в учебни дни или по време на лятната ваканция. Осъществяване на взаимно допълващи се дейности за запознаване с професии чрез формите за педагогическо взаимодействие, по време на игра и на дейности по избор на детето, чрез провеждане на срещи с родители с различно професионална квалификация и др. за целите на кариерното ориентиране на децата.

4.1.10. Организиране и провеждане на консултиране на учениците по учебни предмети по утвърден график от директора на училището за първия и за втория учебен срок, за времето и мястото за провеждане на консултирането от всеки учител. Своевременно информиране на родителите за предоставените възможности за консултиране на учениците по учебни предмети и за определеното допълнително обучение на учениците по учебни предмети (за което родителите задължително осигуряват присъствието на ученика) – графици по дни от седмицата, дати и часове, клас, учител, групово или индивидуално провеждане.

4.1.11. Осъществяване на дейности за кариерно ориентиране на учениците съобразно възрастта. Организиране и провеждане на информиране, диагностика, консултиране, посредничество и проследяване с оглед подпомагане на учениците да извършат самостоятелен и осъзнат избор на образование и/или професия и осъществяване на връзка между училището и пазара на труда. Информирание на учениците и родителите за видовете подготовка в

училищата, профилите и специалностите от професии. Организиране и провеждане в училището на индивидуална и групова работа за: мотивация за учене с цел професионална реализация; провеждане на дискусии с ученици и родители относно избор на образование, професия и работа; работа по програми за кариерно ориентиране с ученици от I до XII клас и с целеви групи – застрашени от отпадане, талантиливи, в VII, X и XII клас; реинтегриране на отпадналите от училище; формиране на нови умения за социално включване и мобилност. Запознаване на децата в детската градина с различни професии.

4.1.12. Проучване на желанията и интересите на учениците за участие в занимания по интереси в училището и извън него. Осигуряване на специалисти, организиране и провеждане на занимания по интереси в училището. Подкрепа на развитието на ключовите компетентности на учениците чрез заниманията по интереси в областта на математиката, информатиката, природните науки и технологиите и подпомагане на професионалното ориентиране на учениците в тематичните направления: „Дигитална креативност“, „Природни науки“, „Математика“, „Технологии“, „Изкуства и култура“, „Гражданско образование“, „Екологично образование и здравословен начин на живот“, „Спорт“.

4.1.13. Гъвкаво осъществяване на заниманията по интереси под различни форми – учебни часове в целодневната организация на учебния ден, междуинституционални занимания и изяви, посещения на културно-исторически и природонаучни обекти, институции, публични и стопански организации и др.

4.1.14. Библиотечно-информационно обслужване в образователната институция чрез предоставяне на информация на специалистите и учениците за възможностите на училищната библиотека и на компютърните кабинети, запознаване на децата и учениците с регламента за достъп до тях. Осъвременяване и увеличаване на броя на необходимите книги за художествена, енциклопедична, методическа и научна литература за конкретното училище. Увеличаване на броя и подобряване на възможностите на компютърните кабинети за предоставяне на достъп с цел търсене, обобщаване и представяне на информация. Осигуряване на библиотекарите в библиотеките.

4.1.15. Подобряване на грижата за здравето на децата и учениците в детските градини и в училищата чрез осигуряване на медицински кабинети и квалифицирани медицински лица за работа с деца и ученици. Изграждане на процедури по информиране на образователната институция от родителите за актуалното здравословно състояние на детето и ученика.

4.1.16. Подобряване на условията и увеличаване на капацитета на ученическите общежития и общежитията към училищата. Провеждане на информационни кампании за

популяризиране на подкрепата на учениците чрез осигуряване на общезитие и предоставяните в него дейности.

4.1.17. Увеличаване на броя и видовете морални и материални награди, утвърдени в детските градини, в училищата, в РУО – Шумен и в други институции на територията на област Шумен. Провеждане на информационни кампании за учредени награди от институции и за провеждането на конкурси, състезания и други прояви със състезателни елементи.

4.1.18. Установяване на необходимост, организиране и провеждане на дейности за превенция на насилието и преодоляване на проблемното поведение на учениците. Включване на представители на други институции и на родителите с цел постигане на оптимални положителни резултати от ученика.

4.1.19. Установяване на необходимост, организиране и предоставяне на логопедична подкрепа на учениците.

4.2. Мярка: Осигуряване и предоставяне на обща подкрепа за личностно развитие на децата и учениците в центровете за специална образователна подкрепа.

4.2.1. Организиране и провеждане за децата и учениците в двата центъра за специална образователна подкрепа в област Шумен на обща подкрепа за личностно развитие съобразно възрастта, особеностите на състоянието на децата, възможностите и индивидуалните им потребности.

4.2.2. Разработване и прилагане от ЦСОП в област Шумен на програми за подкрепа и обучение за семействата на децата и учениците, които обучават.

4.2.3. Определяне на занимания по интереси от координиращият екип в ЦСОП в зависимост от потребностите на детето или ученика въз основа на извършената оценка.

4.2.4. Осъществяване на взаимодействие в работата между координиращия екип, родителите и координатора в детските градини и училищата, с цел осигуряване на обучението на децата и учениците със специални образователни потребности и за подпомагане на процеса на обучение.

4.2.5. Увеличаване на изявите на децата и учениците – групови и индивидуални – в самостоятелни и съвместни инициативи с детските градини, училищата и ЦПЛР.

4.3. Мярка: Осигуряване и предоставяне на обща подкрепа за личностно развитие в центровете за подкрепа за личностно развитие.

4.3.1. Популяризиране чрез различни форми сред децата, учениците и родителите в детските градини, училищата и ЦСОП на възможностите за предоставяне на обща подкрепа за личностно развитие в ЦПЛР на територията на област Шумен.

4.3.2. Предприемане на мерки от общинските администрации, в които няма действащи ЦПЛР, за тяхното създаване.

4.3.3. Разширяване на видовете обща подкрепа за личностно развитие, предоставяни от ЦПЛР и увеличаване на броя на децата, участващи в тях.

4.3.4. Осигуряване на всички видове специалисти, необходими за осъществяването на обща подкрепа за личностно развитие на децата и учениците съобразно техните желания и потребности.

4.3.5. Организиране и провеждане на групови и индивидуални занимания за децата и учениците за развитие на интересите, способностите и компетентностите в областта на науките, технологиите, изкуствата и спорта и изяви по интереси.

4.3.6. Кариерно ориентиране на децата и учениците.

4.3.7. Предоставяне на педагогическа и психологическа подкрепа, включително дейности за превенция на насилието и преодоляване на проблемното поведение.

4.3.8. Грижа за здравето чрез осъществяване на дейности с тематика за здравословен начин на живот.

4.3.9. Осигуряване на общежитие в двете ученически общежития чрез настаняване на ученици за живеене и нощуване; осигуряване на условия за организиране и провеждане на самоподготовка на учениците; провеждане на консултации по учебни предмети и индивидуална работа; организиране и провеждане на занимания по интереси; работа с родители, достъп до грижа за здравето.

4.3.10. Поощряване с морални и материални награди.

4.3.11. Ранно оценяване на потребностите и превенция на обучителни затруднения.

4.3.12. Логопедична и психологична подкрепа.

4.4. Мярка: Осигуряване и предоставяне на обща подкрепа за личностно развитие на децата и учениците от институциите извън образователната система.

4.4.1. Астрономическа обсерватория – Шумен – популяризиране на обучителната си дейност чрез различни форми сред децата, учениците и родителите в детските градини и училищата дейността си за провеждането на обучителни дейности; дейности, свързани с научно-изследователски проекти; на дейностите за популяризиране на астрономията и природните науки; масови прояви и публични изяви.

4.4.2. Популяризиране на възможностите и разширяване на обхвата от дейности за деца и ученици от читалищата и библиотеките.

4.4.3. Популяризиране на дейността на спортните зали и общинските спортни бази в населените места и организиране на безплатно ползване от деца и ученици.

5. Оперативна цел: Осигуряване и предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците в образователните институции и от доставчиците с възложени дейности от страна на общините в област Шумен

5.1. Мярка: Осигуряване и предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата в детската градина и на учениците в училище.

5.1.1. Обезпечаване на образователните институции с необходимия брой и вид специалисти за предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците.

5.1.2. Повишаване на квалификацията на специалистите за предоставяне на допълнителна подкрепа на децата и учениците със специални образователни потребности, в риск, с хронични заболявания и с изявени дарби.

5.1.3. Предоставяне на своевременна и изчерпателна информация на родителите на децата и учениците в риск, с изявени дарби и с хронични заболявания за възможностите за предоставяне на допълнителна подкрепа и за развитието на детето и ученика.

5.1.4. Оптимизиране на работата на регионалния екип за подкрепа за личностно развитие с цел повишаване на ефективността от работата на квалифицираните специалисти и прецизно изготвяне и одобряване на извършените оценки на индивидуалните потребности на децата и учениците в детските градини и училищата.

5.1.5. Създаване от директорите на детските градини и училищата на екипи за оценка на индивидуалните потребности на децата и учениците от квалифицирани специалисти според индивидуалните потребности на децата и учениците.

5.1.6. Създаване от директорите на детските градини и училищата на екип за предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие на всяко дете и всеки ученик, с одобрена допълнителна подкрепа от регионалния екип за подкрепа от квалифицирани специалисти, назначени в детската градина и училището, според индивидуалните потребности на детето и ученика – ресурсен учител, психолог, логопед, рехабилитатор, помощник на учителя, социален работник и др.

5.1.7. Създаване и предоставяне на индивидуална подкрепяща среда за всяко дете и ученик в училището и детската градина.

5.2. Мярка: Осигуряване и предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците в центровете за специална образователна подкрепа.

5.2.1. Превръщане на центровете за специална образователна подкрепа в институции, отговарящи на всички възможни потребности на децата и учениците със специални образователни потребности – с достъпна среда, специализирани кабинети за децата и за родителите, учебно съдържание и методически средства в най-съвременни форми.

5.3. Мярка: Предоставяне на възможности за предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие в центровете за подкрепа за личностно развитие.

5.3.1. Предоставяне от работещите специалисти логопеди и психолози в центровете на допълнителна подкрепа на децата и учениците. Назначаване на специални педагози и терапевти за осигуряване на допълнителната подкрепа в общините с центрове за подкрепа за личностно развитие.

5.4. Мярка: Осигуряване и предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците от институциите извън образователната система.

5.4.1. Разширяване на обхвата от видове специалисти – ресурсни учители, логопеди, психолози, терапевти, социални работници, медиатори, които да предоставят допълнителна подкрепа на деца и ученици с хронични заболявания, в риск и с изявени дарби.

6. Оперативна цел: Осъществяване на възпитателна работа в институциите, работещи с деца и ученици, в областта на патриотичното, естетическото, физическото, мултикултурното, здравното и екологичното възпитание

6.1. Мярка: Успешно развитие на възпитателната работа в образователните институции в пряка зависимост от добронамереното, ползотворното и взаимопомогащото взаимодействие между детската градина и училището от една страна, и семейството от друга.

6.1.1. Включване на дейности за разрешаване на проблеми с възпитателен характер.

6.1.2. Работа с членовете на семейството относно интереса и ангажираността им към учебната дейност.

6.1.3. Възпитание на децата и учениците в отговорност пред себе си и другите; добросъвестност, уважение към училището.

6.2. Мярка: Ценностно развитие на личността в духа на хуманизма, толерантността и дисциплинираността.

6.2.1. Формиране у децата и учениците на ценности, ориентирани към уважение, независимо от възрастта, статуса и различията на хората.

6.2.2. Възпитание в позитивни междуличностни отношения.

6.2.3. Възпитание в алтруизъм, взаимопомощ и съпричастност.

6.3. Мярка: Повишаване на привлекателността на училището чрез възпитание за засилване значимостта на образованието на децата и учениците.

6.3.1. Възпитание на мотивация за учене, формиране на интереси, положително отношение към образованието и ученето.

6.3.2. Формиране на устойчиви нагласи и мотивация за учене през целия живот.

6.3.3. Възпитание в управление на собственото развитие и напредък в контекста на общообразователното и професионалното ориентиране.

IV. ИНДИКАТОРИ ЗА ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА ПОДКРЕПА ЗА ЛИЧНОСТНОТО РАЗВИТИЕ НА ДЕЦАТА И УЧЕНИЦИТЕ ОТ ОБЛАСТ ШУМЕН ЗА ПЕРИОДА 2020 – 2021 г.

1. Брой нови и преобразувани институции, работещи с деца и ученици.
2. Брой на образователните институции с подобрени условия за равен достъп до образование чрез осигуряване на достъпна физическа и архитектурна среда.
3. Брой на образователните институции и на специалистите в тях, предоставящи обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците.
4. Брой педагогически специалисти с квалификация за предоставяне на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците.
5. Брой деца от детските градини с проведено ранно оценяване на потребностите и превенция на обучителните затруднения.
6. Брой институции с осигурени социални работници, психолози и педагогически съветници за осигуряване на позитивен психологически климат и превенция на затрудненията с приобщаването в институционалната среда и с поведенческите прояви на децата.
7. Брой училища и детски градини с дейности за подобряване на библиотечно-информационното осигуряване.
8. Брой образователни институции с осигурени медицински специалисти и кабинети и с осъществени дейности за здравословен начин на живот.
9. Брой училища и ученици с организирани занимания по интереси.
10. Брой институции и обхванати деца в летни ваканционни програми и видове занимания.
11. Брой реализирани проекти и резултати за образователно-възпитателния процес на институциите.
12. Брой ученици с връчени морални и материални награди и брой ученици с наложени санкции.
13. Брой ученици с отпуснати стипендии по видове.
14. Брой инициативи и включени деца и ученици във връзка с образователната интеграция на деца и ученици от уязвими групи и с гражданското образование.

15. Брой инициативи и включени деца и ученици в дейности от областта на патриотичното, естетическото физическото, мултикултурното, здравното и екологичното възпитание.

16. Брой записани деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст в резултат на дейностите по Механизма за обхват и включване на децата и учениците в образователната система.

17. Брой деца и ученици, с които са осъществени дейности по Механизма за противодействие на тормоза и насилието в системата на предучилищното и училищното образование.

18. Брой деца и ученици с осъществени дейности по Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция.

19. Брой деца и ученици в различни форми на обучение, обучавани по индивидуални учебни планове и програми.

V. ФИНАНСИРАНЕ И ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ НА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА ПОДКРЕПА ЗА ЛИЧНОСТНОТО РАЗВИТИЕ НА ДЕЦАТА И УЧЕНИЦИТЕ ОТ ОБЛАСТ ШУМЕН ЗА ПЕРИОДА 2020 – 2021г.

Дейностите по изпълнението на Областната стратегия за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците в област Шумен (2020-2021) се финансират от общинските бюджети, от делегираните бюджети на образователните институции; от бюджетите на Министерството на образованието и науката, Министерството на културата, Министерството на здравеопазването, Министерството на младежта и спорта, Министерството на труда и социалната политика; от фондовете на Европейския съюз, други приходи от лица и институции.

Популяризирането на дейностите по разработване, приемане и изпълнение на Стратегията е необходимо за осигуряване на активно включване на участниците в дейностите и за изпълнение на дейностите в степен, показваща положителни резултати от подкрепата на децата и учениците.

VI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Напредъкът в подкрепата на децата и учениците в област Шумен е безспорен, макар и малък, и се обяснява с категоричното поставяне на образованието като приоритет. Усилията по отношение на обхвата на всички деца в задължително образование са стъпка в правилната посока. Ще се работи за осъществяване в пълнота на дейности със семействата и подкрепата за учениците, които са били върнати или за първи път посещават училище. Добрите практики и новите възможности за привличане на млади учители и преквалификацията на специалисти се увеличават. В приобщаващото образование се припознава модела на приобщаването от всички – учители, директори и родители, от общността, както и необходимостта от него. Финансирането, материалната база, методическите ресурси и специалистите за работа с деца са основните предизвикателствата. Приобщаването на всички деца и ученици в образователните институции е начинът за повишаване на функционалната грамотност, на нивото на образование и квалификация. Работата с уязвими групи ще продължи и ще бъде обвързана с постигането на резултати. Дейностите по Механизма за превенция на отпадането се префокусирани към осигуряване на достатъчни условия за качествено образование, усвояване на знания и развиване на умения и навици, които гарантират трайна реинтеграция на децата, включително чрез използването на иновативни образователни методи и ресурсно подпомагане на децата. Ще се подобри работата с родителите като част от подхода на училищата за създаване на общности и в подкрепа на приобщаването на всички деца, чрез обезпечаване с операции по ОП НОИР.

Общите усилия на специалистите, родителите и децата водят до изграждане на подкрепяща образователна среда за развитие и реализиране на личността в условията на европейското демократично общество.